

HRVATSKI PLANINAR

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA

GOD. XXVII.

STUDENI 1931.

BROJ 11.

DUŠAN JAKSIĆ:

ZAGREB.

MATTERHORN 4.505 m.

II.

Ljeti g. 1925. došao sam prvi put u Zermatt s namjerom, da se uspnem na Matterhorn, no radi nevremena nije mi to uspjelo. Prošle godine, poslije uspona na Mont Blanc, prošao sam slično. Ove sam godine odlučio da se uspnem na Matterhorn, pa makar morao potrošiti cijeli svoj dopust na to. Moj drug Dr. Ante Pandaković, koji se i prošlog ljeta spremao sa mnom na tu turu, bio je spriječen, a Dražen, koji obično polazi sa mnom na dopust, nije znao, hoće li smoći novaca i dobiti dopust. Odlučio sam, da krenem sam. Nadao sam se da će na putu već naći druga, jer s vodičem ne polazim nikada na ture. Konačno je Dražen ipak smogao novaca i dobio dopust, pa smo 18. jula popodne krenuli iz Zagreba preko Austrije u Švicarsku. 19. jula prenoćili smo u Brig-u, a 20. jula prije podne krenuli u Zermatt, kuda smo stigli istog dana o podne.

Zermatt 1.620 m.

I.

Zermatt, nekada neznatno seoce, danas je širom svijeta poznato turističko središte i ljetovalište. Mjesto imade jednu jedinu krivudavu ulicu, u koju se stisnule male seoske kuće i veliki moderni hoteli. Tom jedinom ulicom komešaju se turisti sa svih pet kontinenata sa ogromnim brojem vodiča. Izgleda, da uopće nema muške glave među domaćima, koji ne bi bio vodič. Gotovo svaka kuća imade trgovinu karata ili planinarskih potrepština. Na jednoj kući stoji poprsje Whympera, koji je najviše doprinio tome, da je Zermatt postao jedna od najpoznatijih turističkih stanica u Evropi. Bezbrižno se može šetati jedinom ulicom sela, jer tu nema ni automobila, ni motornih kotača, a željeznička stanica je na kraju mjesta. Radi toga čovjek u tom kraju slobodnije diše i riješen je svih »blagodati« modernog saobraćaja. U zermattskom muzeju se mnoge zanim-

ljive stvari iz planinarskog života. Među ostalim tu je i ono fatalno uže, što je puklo kod silaska Whymperove grupe s Matterhorna i prouzročilo smrt četvorice ljudi. Iza lijepo velike župne crkve nalazi se groblje, gdje posebno mjesto zauzimaju grobovi žrtava Matterhorna, počevši od prvih iz godine 1865. do posljednje dvojice iz god. 1929. Grobovi prvih žrtava imadu posve jednostavno nadgrobno kamenje u obliku sarkofaga. Tu leži Hudson i Hadow, a Lord Douglas-u, čiji je grob negdje u sjevernoj stijeni Matterhorna, stoji ovdje među njegovim drugovima samo kenotaf. Dvije posljednje žrtve Matterhorna pokopane na ovom groblju jesu: Irmgard Schiess i Victor de Beauclair iz Friburg-a, koji su stradali 15. augusta 1929. Ima na tom groblju mnogo žrtava i s ostalih okolnih planina, među njima dosta domaćih vodiča, koji su našli smrt u stijenama ili ledenjacima svoga kraja. Baš onih dana g. 1925., kada smo bili ovdje, stradala je poznata planinarka Noli, koju su također tu pokopali. Ove smo godine našli i grob mladog vodiča Edmund-a Perren-a, s kojim smo se prije šest godina upoznali. Stradao je pod usovom g. 1930. na Riffelberg-u. Pored njega leži mu otac, također vodič, koji je našao smrt u pukotini Theodulgletscher-a pod Breithornom. I tako se reda humak do humka, pod kojima počivaju svoj vječni san planinarski pregaoci iz vremena, kad se planinarski pokret tek rađao, pa sve do u naše dane modernog alpinizma. Uvijek će se naći na tim skromnim grobovima po koja kitica alpinskog cvijeća, što ju je neka blaga planinarska ruka s bogzna koje strane svijeta ovdje ostavila iz pjeteta prama onima, koji dadoše svoje živote za uzvišenu planinarsku ideju...

II.

U Zermatt-u bilo je vrlo hladno; ljudi su hodali umotani u kapute i svetere. Na stanici našli smo tamošnjeg vodiča Ottona Furrera, čiju mi je adresu bio još proljetos dao Luggi, učitelj skijanja s Arlberga. Htio sam naime biti u vezi s nekim iz Zermatta radi vremenskih prilika. I zbilja sam imao uspjeha; do pred par dana bilo je prekrasno vrijeme, a sada je bilo takovo, da se gore nije moglo ni zamisliti. Furrer je momak od 27 godina i računa se među domaćima kao najbolji vodič za Matterhorn i ostale teške partie. Osim toga je zimus odnio evropsko prvenstvo u spustu na skijama na natjecanjima, što su se održavala na Arlbergu. Kao protuuslugu za njegove vremenske izvještaje donio sam mu kutiju »Zeta« i nekoliko paklića našeg duhana za lulu, što mu je neobično išlo u slast. Međutim desio se mali nesporazumak. On je mislio da ja kanim s njim na Matterhorn i počeo me ispitivati, gdje sam sve bio dosada. Kad sam video o čemu je stvar, rekao sam mu, da na

žalost nemam novaca za vodiča, a kad bi ih imao, onda bi svakako pošao samo s njim. Bilo mi ga je žao, jer je otegao tužno lice, kad je vidio, da mu je izmakla prilika, da zaradi 130 švic. franaka.

Cepini sa dugačkim držalom, kako se većinom upotrebljavaju, vrlo su nezgodni za penjačke ture, pa sam odlučio još kod kuće, da u Zermattu nabavim Taugwalder-ov t. zv. »Matterhorn« cepin. Te cepine izrađuje od kovanog željeza unuk Petera Taugwalder-a sina, koji se kako je poznato s Whymper-om prvi uspeo na Matterhorn. Njegov unuk je također vodič, pa ga nismo našli kod kuće, već samo njegovu ženu, rođenu Francuskinju, koja prilično slabo govori njemački. Interesantno je, da u Zermatt-u svak zna osim njemačkog manje ili više i engleski i francuski. Taugwalderovi cepini specijalno su građeni i imadu posve kratko držalo. Stanovnici Zermatt-a naglašuju, da su to najbolji cepini na svijetu, a ja bih pridometnuo, da su i najskupljii, jer komad stoji 30 švic. franaka! Tako sam svoju opremu, koja bi se mogla ubrojiti među najslabije na svijetu, obogatio s jednim komadom, koji je najbolji. Nabavio sam osim toga »Eckenstein«-ove dereze za 28 švic. franaka i riješio se tako svojih 600 dinara!

Još u Brig-u upoznao sam se sa Sepp-om Roubitschek-om iz Austrije, koji se spremao na Matterhorn. Nije imao druga, pa me zamolio, bi li mogao s nama na turu. Pitao sam ga, je li radio penjačke partije, pa nakon što mi je ispričao svoje glavne ture, pristao sam, da nam se priključi. U razgovoru mi je rekao, da već petnaest godina sanjari o Matterhornu, Monte Rosi i Mont Blancu i da je kroz nekoliko godina otkidao od usta, samo da svoj san ostvari, a to mu se eto počelo ispunjavati. Od tog razgovora postao mi je Sepp veoma simpatičan, jer tako je kadar govoriti i raditi samo pravi alpinist. Dogovorili smo se, da drugo jutro krenemo na Hörnli, gdje ćemo vrebati prvu zgodu, da zaskočimo Matterhorn. Vrijeme je ostalo nepromijenjeno, i magla se držala oko 3.000 m visoko.

Prije ugovorenog vremena našao se Sepp drugo jutro (21. VII.) u našoj sobi. Dogovorili smo se, da će on polako krenuti, a mi ćemo kasnije za njim. Vrijeme se malo popravilo, pa smo kroz prozor na mahove vidjeli sjevernu stijenu i vrh Matterhorn-a. Dražen je otišao da kupi slanine i razgovarao s nekim vodičima, koji su mu rekli, da je glupo danas kretati iz Zermatt-a. Kad se vratio, izjavio je odlučno, da se on danas ne miče. Nakon uobičajenog objašnjavanja ostalo je po njegovom. Meni je bilo žao Sepp-a, koji će uzalud sporo hodati, da ga stignemo. Skoro se spustila kiša, koja je kroz dan vrlo često nailazila, da opet prestane. Pakovali smo uprtnjače nevjerojatno dugo. Ja sam trebao samo tri sata; onda sam prespavao dva sata i nakon toga čekao, da Dražen bude gotov, pa smo malo izašli, no

kiša nas je brzo vratila u naš pension. Pred večer je kiša konačno prestala, pa smo uzduž i poprijeko obašli sav Zermatt. Kad se smrklo, pročistilo se nebo i ugledali smo Matterhorn, obasjan s leđa slabim mjesecčevim svijetlom, pa mu se stoga vidjela samo grandiozna silueta. Bio sam veseo. Već iza 9 sati bili smo u krevetu.

Uspon na Untere Matterhornhütte 3298 m.

Iz Zermatt-a vodi jahaći put do Schwarzseehotel-a 2589 m, do kuda se treba normalno $2\frac{1}{2}$ sata. Odavle lijepo izvedenom stazom u 42 okuke na Untere Matterhorn ili Hörnlihütte 3298 m za 2 sata; svega $4\frac{1}{2}$ sata.

22. jula u 8.20 sati krenuli mo iz Zermatt-a s ljudski natovarenim uprtnjačama. Poznato je, da su planinarske kuće SAC-a neopskrbljene, a hoteli užasno skupi, pa smo radi toga morali nositi dovoljno provijanta, jer smo se nakon Matterhorn-a spremali još na Breithorn 4171 m i Monte Rosu 4638 m i kanili ostati tjedan dana u visinama. Jutro je bilo divno; nigdje ni jednog oblačka, a Matterhorn u novom snijegu potpuno bijel sve do podnožja. Na modroj pozadini neba bio je veličanstven! Sunce je grijalo, pa smo doskora svukli kapute i hodali u košuljama i zasukanim rukavima. Prešli smo preko Zmuttbach-a i počeli se uspinjati nebrojenim okukama prama Schwarzsee-u. Uz put prestizavaju nas nebrojeni izletnici, koji su nakanili samo do Schwarzsee-a ili Hörnli-a, pa da se popodne vrate u Zermatt. Jedna Engleskinja jaši na mazgi u specijalnom sedlu za strmine. Zermatt ostaje sve dublje, a više njega ukazuje nam se Michabel-ska grupa sa svojim najvišim vrhom Dom-om 4554 m, koji je ujedno i najviši čisto švicarski vrh. Nailazimo na kućerke različitih zvučnih imena, gdje se prodaju razna pića. Šuma se proreduje, da je doskora sasma nestane. Dražen se jednak tužio, da je težina njegove uprtnjače premašila maksimum, koji on može nositi. Htio mi je dokazati, da je moja uprtnjača laganjica. Pozivao se na fotoaparat i ploče, a ja opet na svoje 38 m dugo uže, šator i debeli kaput od lodena, što on sve nije imao. I doista kad sam dohvatio njegovu uprtnjaču, činila mi se daleko lakšom nego moja, a on je opet osjećao obratno. Ostalo je tajnom, tko je imao pravo, ali jedno je bilo očito, da je Draženu išlo zbilja teško. Stalno postajkivanje zamaralo me, pa sam otiašao naprijed i stigao u blizinu Schwarzseehotela u 12.15 sati. Tu sam sačekao Dražena, pa smo se zajednički odmorili i pošli do hotela.

Vidik ispred hotela vrlo je lijep i širok. U prvom redu tu je na dohvati Matterhorn, na koji su upereni veliki dalekozori na stalcima. Uložio sam 20 centima i promatrao jednu partiju, koja je upravo

silazila sa »Dacha-a u stijenu. Lijepo se vidjelo, kako vodići bacaju užeta i spuštaju niz okomitu stijenu. Vidjelo se i to koliko je snijega u stijeni, što je bio loš predznak za našu turu, jer je uspon na Matterhorn i onda ozbiljan, kada je stijena suha, a kada je mokra ili čak prekrivena slojem snijega, onda je uspon još mnogo teži i opasniji. Okrenuo sam se prema sjeveru, gdje su se nanizali šiljati vrhunci Weisshorn-a 4512 m, Zinalrothorn-a 4223 m, Ober Gabelhorn-a 4073 m i prama sjevero-zapadu Dent Blanche-a 4364 m. Na sjeveru iznad Nikolaithal-a vide se vrhunci Berner Oberland-a sa Jungfrau 4166 m i drugima. Na istočnoj strani Nikolaithal-a poredali su se Dom 4554 m, Täschhorn 4494 m, Alphubel 4207 m, Rimpfischhorn 4202 m i Strahlhorn 4.191 m. Na jugo-istoku vidi se Monte Rosa 4.638 m, Lyskamm 4.538 m, Breithorn 4.171 m. Podno svih tih vrhova spuštaju se prema dolinama ogromni ledenjaci, među njima najveći Gornergletscher, koji silazi do 1.900 m visine. Na istoku iznad Gornergletscher-a gledamo znamenito razgledište Gornergrat 3.136 m, sa ogromnim Kulmhotelom, dokuda se uspinje iz Zermatta električna željezница preko Riffelalp-a 2.225 m i Riffelberg-a 2.585 m.

U 13.30 sati krenuli mo dalje i stigli na Hörnlhütte u 16.30 sati. Kuća je neopskrbljena i imade dolje jednu prostoriju sa dva stola, nekoliko klupa i štednjak, a u potkovlju je zajedničko ležište za 20 osoba. Ja sam cijeli put forsirao, da što prije stignemo na Hörnlhütte, jer sam htio da još prije noći prođem prvi dio stijene, kako bi drugo jutro mogli krenuti još za mraka, a da ne zađemo. Međutim smo radi Draženove uprtnjače trebali iz Zermatt-a 8 sati i bilo je zato prekasno. Svakli smo cipele i navukli drvene cokule obložene debelom pustinom, što stoje u kući planinarima na raspolaganje. Pored kuće je Hotel Belvedere na jedan sprat. Ona partija, što smo je promatrali u stijeni (jedan turist sa dva vodiča i nosačem) upravo je stigla i pila pred hotelom bocu šampanjca. Kada sam to malo ironizirao, rekao mi je Dražen, da to »jedan Matterhorn« zaslužuje i da se ja »grdo varam«, ako mislim, da on ne će učiniti isto bude li tura uspjela. Kako sam sada bio uvjeren u uspjeh više nego ikada prije, srkao sam već u duhu pjenušavi francuski šampanjac. Od čuvara kuće Mathias-a Kronig-a saznali smo, da se Sepp jutros otputio sam u stijenu i da se upravo vraća. Ugledali smo ga na izlazu iz stijene i požurili mu u susret. Ispričao nam je, kako se sâm probio do »Moseleyplatte«, otkuda se nije usudio dalje, pa se vratio. Imao je mnoga okapanja sa užetom, s kojim se osiguravao kod silaza, jer mu se često zabrtvilo, pa se morao vraćati, da ga odriješi. Ogledao sam malo ulaz u stijenu i popeo se nekoliko metara na više pa se onda vratio. Ulaz u stijenu udaljen je samo nekoliko minuta od kuće. Pogled na istočnu stijenu i Hörnligrat jedinstven je otale. Tisuću dvjesta

metara visoka je piramida Matterhorna, pa izgleda na prvi pogled da je nemoguće uspeti se na nju. Nadošle su još 2—3 partie sa vođicima i trojica Bečana bez vodiča, koji su svi nakanili sutradan zorom na vrh.

Dali smo se na posao, da spremimo uprtnjače za sutrašnji uspon. Trebalо je ostaviti svu suvišnu hranu i stvari, a ponijeti sa sobom samo ono, što je najpotrebnije, jer je teška uprtnjača jedna od najgorih smetnja kod penjanja. Pravilo je kod teških penjačkih uspona, da se prvi u partiji što više otereti, jer je njegov položaj najozbiljniji. On mora da traži pravi smjer i da se penje bez ićiće pomoći, uviјek izložen opasnosti da sleti, i to u najboljem slučaju barem za dužinu užeta. Uopće uspjeh cijele partie ovisi o prvome. Položaj drugoga i ostalih daleko je lakši, jer se prvi zaustavlja na sigurnom mjestu, napne uže, pa je onda gotovo isključeno, da se slijedećemu što desi. Zato je drugomu i daleko spretnije, da nosi teži teret nego prvi. Kod silaska opet ide onaj prvi kao posljednji i osigurava silaz drugoga napetim užetom, a sam silazi bez pomoći izvržen i opet mogućnosti da sleti.

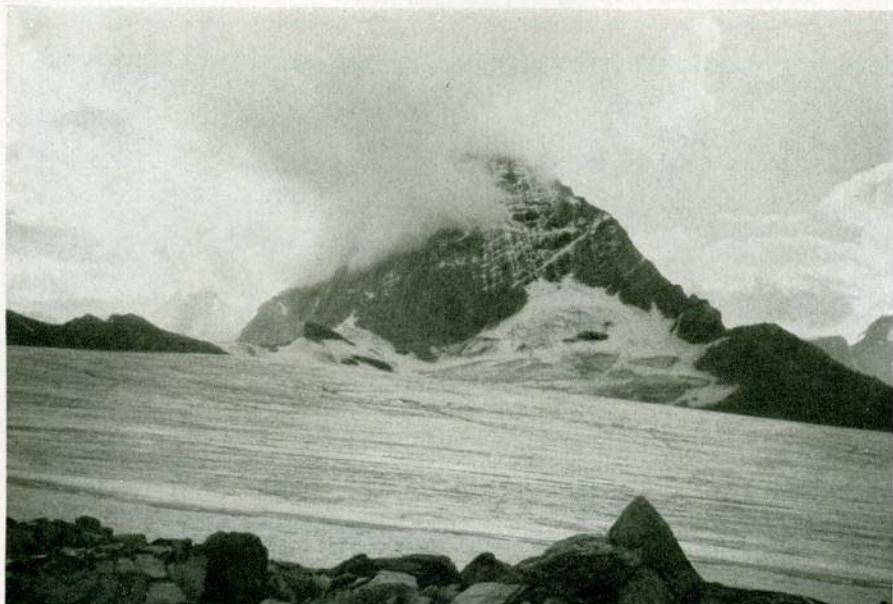
O tome sam govorio s Draženom još u dolini, pa je sada trebalо razdijeliti teret u uprtnjačama. Htio sam da osim užeta ponesemo sobom svaki svoje dereze i cepin, nadalje rezervno uže (12 m), šator, svjetiljku, foto-aparat, svetere, rukavice, vodu, šljivovici i nešto provijanta (u glavnom obični šećer i čokoladu). Sad je nastalo dogovaranje oko toga, što će Dražen kao drugi uzeti od zajedničkih stvari. Prvo, na što se oborio, bile su dereze, jer su — reče — prema mišljenju vodiča nepotrebne; isto da vrijedi i za cepine. Naučan na slične priповijesti vodiča, kojima je u interesu da se partie bez njih svrše neuspješno, nisam mnogo mario za Draženovo tumačenje. Popustio sam jedino u tome, da se ponese samo jedan par dereza, što bi ih imao Dražen nositi. Kad je počeo kukati, kako on to ne će moći, učinio sam kraj debati i uzeo u svoju uprtnjaču ne samo dereze, već i rezervno uže i šator. Njemu je ostalo, da ponese samo vodu i svjetiljku. — Poslije osam sati predložio je Dražen da na »posljednju« večeru odemo u Belvedere. Kako smo okasnili, dobili smo samo prženi krumpir, salatu od mahuna i šalicu čaja s mlijekom. Bila je to neobična kombinacija, kao što je bio neobičan i račun, što smo ga platili za tu večeru. Svota je iznašala okruglo 16 švic. fr. ili oko Din 170! U 9 sati legli smo na počinak. Prije toga oprostili smo se sa Sepp-om i urekli sastanak za dva dana kasnije na Gadegghütte, otkuda ćemo zajedno na Breithorn i poslije na Monte Rosu.

Foto: F. Draženović
ZERMATT: GROBOVI ŽRTAVA MATTERHORNA

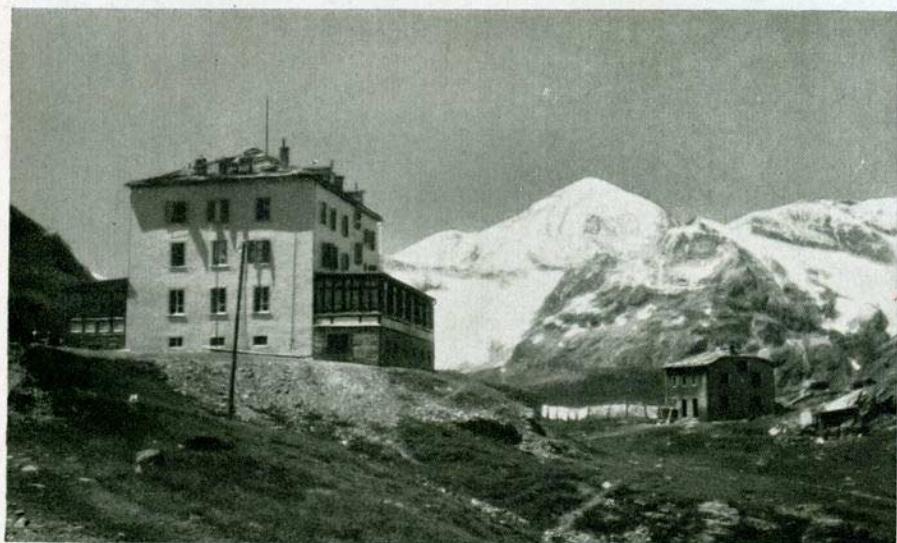
MATTERHORN U SNJEGU

OLUJA NA MATTERHORNU

Foto: F. Draženović

SCHWARZSEEHOTEL (2589 m) i DENT BLANCHE (4364 m)

Foto: F. Draženović

I.

Od četiri grebena, kojima se uspinje na Matterhorn, najdulji je Hörnli. Alpinist, vičan tehnički u stijeni, snijegu i ledu, ne nailazi tu na naročite teškoće, odbivši dabome nevrijeme, što je ovdje često, a nadolazi naglje, nego na ikojem drugom brdu. Valja još odbiti i kamene usove, pred kojima se treba često sklanjati. Prvi dio uspona vrlo je komplikiran i lako se zađe s pravog smjera. Radi toga bilo je u tom dijelu ture već i smrtnih nesreća. Prelazi se preko tri ku-loara, u koje su doprli ledeni jezici Furggengletscher-a, i poslije toga uspinje se na greben, kojim se slijedi kraće vrijeme, da se onda zađe u istočnu stijenu i gore do ostataka stare kućice 3.818 m. Tu je bila sagrađena mala kućica za one, koje stigne nevrijeme ili kakova ne-zgoda u stijeni. Međutim su je usovi i vjetar raznijeli. Onda je sa-građena nova koliba na 4.000 m visine (Solvayhütte), do koje se dolazi stijenom, što je izložena kamenim usovima. Ispod same kolibe valja prijeći eksponiranu »Moseleyplatte«, s koje se prije mnogo godina otisnuo Amerikanac Moseley i sletio nekoliko stotina metara duboko na Furggengletscher. Moseley se uspeo s vodičem na vrh, a kod silaza preko ovog mjesta htio je proći neosiguran, i ako je vodič bio protiv toga. Ta ga je neopreznost stajala glave. Nova kućica sa-građena je godine 1916. doprinosom belgijskog veleindustrijalca M. Solvay-a. Određena je za sklonište samo onima, koje uhvatiti nevrijeme ili kakova nezgoda. Za neopravданo noćenje plaća se kazna od 10 švic. fr.

Iza Solvayhütte prelazi se »Obere Moseleyplatte« i uspinje na greben, koji se onda napušta, da se obide »Roter Turm«, a iza njega opet na greben, pa po njemu na »Schulter« 4.245 m. Tu se prelazi uzani snježni greben, te se iza njega dolazi u okomitu stijenu pod »Dach«-om. U početku treba svladati jednu glatku ploču, vrh koje je pričvršćen jedan lanac i konopljeno uže, s pomoću kojih se uspi-nje. Iza toga dolazi t. zv. »Rote Felsen«, najokomitiji dio stijene, na početku s previsom, zvanim »Unter Dach« i konačno na »Dach«. Na ovom dijelu pričvršćeno je nekoliko debelih užeta iz konoplje, što slobodno vise niz stijenu i služe za svladavanje tog najokomitijeg i najizloženijeg dijela uspona. Po »Dach«-u dolazi se na sam vrh.

Vrh Matterhorna sačinjava uzani, skoro ravni greben, dugačak oko 80 m, a leži u pravcu istok-zapad. Istočni dio grebena zove se švicarski, a zapadnjo dio talijanski vrh Matterhorna. Na jednom i drugom vrhu stoji triangulacioni znak, a ispod talijanskog vrha jedan željezni krst. Švicarski vrh viši je za 1.10 m od talijanskog. Za uspon na vrh treba osrednje vrijeme od 5—6 sati, a za silaz 4 sata. Od

ulaza u stijenu do ostataka stare kuće 3.818 m treba 2 sata, odavle do Solvayhütte $\frac{1}{2}$ sata; na »Schulter« daljnih $\frac{3}{4}$ sata, a otale na vrh $1\frac{1}{2}$ sata. I ako je ovaj uspon čisto penjačka partija, ne upotrebljuju se na njemu penjačke papuče, već potkovane planinarske cipele. To zato, što se naizmjence s kamena dolazi na snijeg i led, pa bi se valjalo nebrojeno puta preobuvati. Na turu se kreće obično u 2 ili 3 sata u jutro sa svjetiljkama. Kao vodič najbolji je: »Clubführer des Schweizer Alpen-Club«, »Walliser Alpen, Col Collon bis Col de Théodule — Band II«. Cijena mu je RM 7.20, a može se naručiti kod: Bergverlag Rudolf Rotter, München, Hindenburgstrasse No. 49.

II.

23. jula ustali smo još prije svitanja, spremili se i čekali, da se malo razdani, pa da krenemo na put. Izšao sam pred kuću. Noć na izmaku bila je divna! Nebeski svod posut mirijadama zvijezda, nigdje ni jednog oblačka, a zrak potpuno miran bez daška vjetra. U polutami naslućuju se obrisi okolišnih alpskih velikana. Na Gornergrat-u, Riffelberg-u i Riffelalp-u drijema po koja električna žarulja. Međutim neopazice odilazi noć, zvijezde pomalo trnu, a konture pojedinih vrhova izdvajaju se na horizontu.

Već dosta visoko u stijeni gledam svjetiljku jedne vodičke partije, koja je krenula već negdje iza 2 sata. Kako jučer nisam dospio da proučim prvi dio stijene, nisam htio kretati prije dana, jer bi samo uzalud lutao u njoj. Pred kućom vežemo se na uže i točno u 4 sata u jutro krećemo put stijene. Nije nam uspjelo preteći trojicu Bečana, koji su išli također bez vodiča. Na ulazu u stijenu dugo čekamo dok se uspnu prije nas. Ulaz se čini dosta težak i to valjda zato, što nisam navikao penjanju u cipelama i rukavicama. Dok se u cipelama brzo snalazim, rukavice svlačim već kod prvih hvatova, jer nisam siguran s njima. I meni se činilo kao onome alpinistu, koji je pišući o sličnoj situaciji rekao da je imao osjećaj, kao da se neko drugi hvata njegovim rukama. Uspio sam se za pola duljine užeta i osiguravao Dražena, koji se nakon nekoliko metara našao u nezgodnom položaju šćućuren četveronoške pod malim previšom. Rekao mi je: »Ja bum sletil«, no ipak se riješio te situacije, pa smo krenuli dalje. Nakon kraćeg uspinjanja dolazimo u laganu stijenu, gdje smo udarili pravilno, koso na lijevo, ali prenisko. Kad smo otišli dosta daleko, opazismo Bečane visoko iznad nas. Još prije toga bio mi je pravac sumnjiv, pa kada su mi doviknuli da su oni u pravom smjeru, nisam se htio vraćati, već sam se mašio stijene, da poprijeko dodemo u normalni smjer. Stijena nije teška i ako veoma krušljiva, pa sam se zato penjao dosta brzo i tražio od Dražena da čini isto. Na moja požurivanja odgovorio mi je da on nije došao za to na Matterhorn,

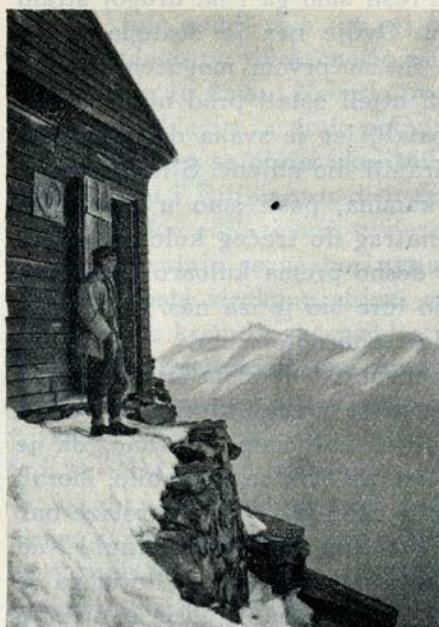
da uništi svoje srce i da postavlja rekorde. Razumije se da ni o jednom ni o drugomu nije moglo biti ni govora. Sjetio sam se Whymper-ova uspona prije 66 godina, kada je sa svojim drugovima došao prvi dan u ovaj dio stijene, gdje je bio postavljen šator i gdje su proveli noć prije uspona. Četvorici između njih bilo je tu posljednje konačište...

Kad smo stigli u pravi smjer, ugledali smo onu trojicu gdje prolaze prvi kuloar. Prešli smo ga i mi te produžili do u drugi kuloar, po kojem se treba uspeti nekih 15—20 m, pa onda na lijevo izaći iz njega i produžiti opet lijevo prema trećem kuloaru. Tu smo sustigli Bečane i produžili neko vrijeme zajedno. Prva dva kuloara su lagana, dok je treći veći i opasniji. Prešli smo ga i na drugoj strani zašli u jedan kamin, dug oko 20 m. Ovdje nas je dostigla jedna Engleskinja sa dva vodiča. Mi smo ih na prvom mogućem mjestu pustili preda se, dok su Bečlje silom htjeli ostati pred njima i nisu ih puštali naprijed. Mi smo opet zaostali, jer je svaka duljina uzeta podugo trajala. Ovdje je najkompliciraniji dio stijene. S male terase, na koju smo izašli iz spomenutog kamina, pošli smo u protivnom smjeru (t. j. desno) po jednoj polici natrag do trećeg kuloara, prešli kraći kamin na lijevo, okrenuli opet desno prema kuloaru i konačno se uspeli na greben. Najzamršeniji dio ture bio je iza nas. Na sjevernoj strani ugledali smo ispod nas Matterhorngletscher.

Oko pola sata uspinjemo se grebenom. Na jednom mjestu sastali smo nekog turista sa dva vodiča, koji su se vraćali. Jedan od vodiča bio je Mathias, čuvar kuće na Hörnli-u, koji nam je rekao, da je njihov »gospodin« po mraku dobro išao, ali dok se razdanilo, morali su okrenuti, jer ima vrtoglavicu, pa nije htio dalje. Tako prolaze oni, koji idu samo zato, da mogu reći: »Bio sam na Matterhornu!« Kad imade vrtoglavicu, nije sigurno s veseljem krenuo na tu turu, pa je mogao otići kudagod drugdje, gdje bi sigurno imao ljepeših uspjeha u svom planinarenju.

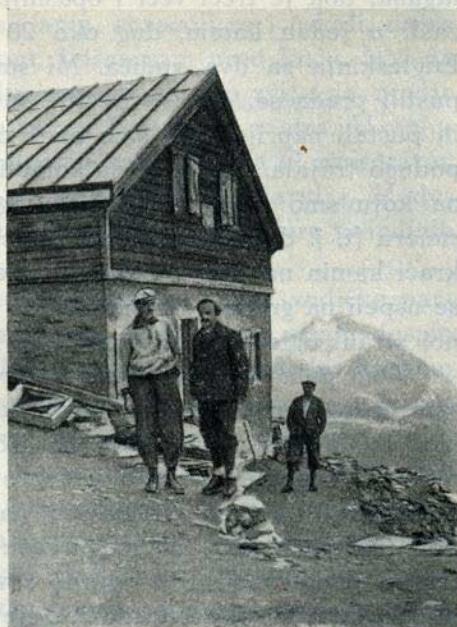
Silazimo s grebena u istočnu stijenu i po »Elwe Fatt«-u opet do ispod grebena, otkuda se ponovno okrećemo na lijevo, da se domognemo jednog rebra u stijeni tzv. »Eselstritten«. Po tom rebru neko se vrijeme uspinjemo, pa onda udaramo lijevo do pod jedan crni toranj. Po okomitoj stijeni stižemo do ostataka stare kuće (3.818 m) u 7 sati u jutro. Uspinjali smo se dakle jedan sat više nego što se normalno treba dovle. Tu smo se malo odmorili. Dražen je htio poštropoto ostaviti ovdje svoj cepin, no na to nisam htio pristati, pa ga je nosio opet dalje. Toranj, ispod kojeg smo počivali, obašli smo na lijevo i uspeli se do pod grebena, otkuda smo okrenuli koso na lijevo i zašli u istočnu stijenu, gdje smo se domogli jednog rebra, s kojeg smo ugledali Solvayhütte. Prešli smo zatim jednu uvalicu,

zvanu »Im Gebiss« i produžili prema grebenu, pa kad smo došli pod okomitu stijenu, okrenuli smo koso lijevo do pod Moseleyplatte. Ovom se pločom obično prolazi na desnom rubu, no meni se učinilo da je lijevo zgodnije, pa sam se tuda i uspeo bez naročitih teškoća. Na vrhu same ploče nalazi se Solvayhütte, utisнута u stijenu, da se zaštiti od usova i oluja. Kad smo krenuli od stare kuće, počelo je sunce jače prigrijavati, radi čega se snijeg talio, nabirao na strminama u grude i rušio se u dubinu. Osim toga otkidali su se komadi leda sa stijene i pomiješani sa snijegom i po kojim kamenom kotrljali se niza stijenu. Povrh svega toga odmakli su Bečani dosta visoko, pa su nam i oni

SOLVAYHÜTTE 4000 m.

Foto: F. Draženović

HÖRNLIHÜTTE 3298 m.

poslali po koji kamen. Dalje u istočnoj su stijeni letjeli veći i manji usovi u bezdan, pa je stijena, malo prije gotovo mrtva, sada odjedamput oživjela. Trebalo je neprekidno biti na oprezu i sklanjati se za stijenje, jer je svaki čas štogod odozgo naišlo. Dražena sam molio a i grdio da barem tu požuri, no on se zakleo protiv rekorda i gmizio je kao i prije. Pred Moseleyplatte-om stijena je zaledena, a snijeg, što je pokrio led, počeo se taliti, pa sam morao kopati stepenice u ledu. Sloj snijega na ledu zavaravao me je, pa sam koji put mislio da će držati, a kad sam zakoračio, popustio bi. Tu sam zapravo počeo osjećati, što znači Matterhorn pod snijegom.

Solvayhütte je jako malena. Ima samo jednu usku prostoriju sa stolićem, dvije klupice i zajedničko »ležište«. Kućica je građena na tako uskom prostoru, da oko nje neosiguran treba vrlo oprezno obilaziti, jer se čovjek lako oklizne i sleti u dubinu na Furggengletscher. Dovle smo došli u 9 sati prije podne, dakle opet sa zakanjenjem od dalnjeg sata. Jedan turist sa vodičem već se vratio s vrha. Bećani su otišli pred nama. Kako odavle počinje teži dio uspona, to svaka partija obično ponese samo jednu uprtnjaču sa najnužnijim stvarima. Ja sam pustio sve i ostao sam samo u ogrtaču, a Dražen je izbacio iz uprtnjače sve osim aparata. Rekao sam mu da uzme samo još dereze, no on se je toliko vajkao, da sam ih konačno pustio. Drugim riječima nosio sam ih dovle badava, jer bi nam zapravo tek sada bile trebale. Razumije se da je i cepin došao opet u raspravu, ali tu nisam popuštao.

U 9.30 sati prije podne krenuli smo dalje. Nekoliko koraka iza skloništa došli smo pod okomitu »Obere Moseleyplatte«, što sam je brzo prošao. Kad sam nategao uže i viknuo Draženu da pode za mnom, reče mi da je tuda nemoguće da se uspne. Konačno je ipak došao do mene, pa smo produžili i uspeli se opet na greben i po njemu do »Roter Turm-a«, što smo ga obišli s lijeve strane. Pri tome smo zašli u točilo puno snijega i kamenja, pa je uspon tuda bio dosta nezgodan, a jednak i izlaz iz njega. Dohvatili smo se ponovno grebena i kasnije »Schulter-a«. Na priličnoj glatkoj i strmoj stijeni stoje velike željezne motke, što su prije bile spojene užetom, kojeg danas nema, ali barem te motke služe za osiguravanje. Udaljene su jedna od druge po 15 metara. Konačno smo na onom oštrom snježnom grebenu, što se lijepo vidi i iz Zermatta. Na lijevo je hiljadu metara duboko dolje Furggengletscher, a desno isto toliko duboko Matterhorngletscher. Veličanstven je pogled u te grozne provalije! Bez cepina ne bi se tu čovjek osjećao previše siguran, to više, što je počeo duvati i sjever, pa ne treba mnogo da izgubiš ravnotežu. Krajnjim mirom i oprezom prelazimo taj dio i držimo se grebena do pod najteži dio uspona. Nailazimo na jedan lanac i debelo konopljeni uže, s kojima se djelomično pomažem kod prelaza strme i glatkne ploče. Poslije toga našli smo još nekoliko vrlo debelih užeta iz konoplje, kojima nisam baš slijepo vjerovao. Penjao sam se tako, da u slučaju, popusti li koje, ja ipak ostanem na stijeni. Uspeli smo se preko »Untere Dach-a« i zašli konačno na »Dach«. Na samom izlazu iz stijene bilo je najgore, jer je debeli led presvukao stijenu, pa je valjalo kopati stepenice. Isto je bilo na »Dach-u«, što se inače vrlo lako pređe, no mi smo se namjerili na led i zaledeni snijeg, pa se napredovalo korak po korak. Bez dereza, ili barem bez cepina ne bi se taj dio mogao nikako proći, a naročito ne na povratku. Dražen

je bio protivnog mišljenja, no ja ne bi savjetovao nikome, da bez tog alata krene u zasniježnjenu stijenu. Vjetar je bio sve jači. Bećane smo stigli još na »Schulter-u«, koji su se cijeli taj dio uspinjali očajno polagano, a nas nisu puštali naprijed. Čak i Draženovo nerekorder-sko penjanje bilo je brže od njihova. Konačno u 14.15 sati dohvatali smo se grebena vrha. Naš cilj bio je postignut!

Pogled, koji nam se odavle pružio, bio je veličanstven i bilo bi ga teško opisati. Matterhorn stoji osamljen, pa oku ništa ne smeta, da luta unaokolo po obzoru, gdje su se nanizali nebrojeni alpski vrhunci, s kojih se spuštaju velike rijeke ledenjaka. Vide se svi vrhovi, što sam ih nabrojio kod Schwarzseea s tom razlikom, da ih sada gledamo s visine od 4500 m. Nedaleko na zapadu vidimo Dent d'Herens 4.180 m, dalje Mont Collon 3.644 m, Grand Combin 4.317 m i konačno kralja Alpa Mont Blanc 4.810 m. U mislima vraćamo se godinu dana unatrag, kada smo baš u ovo vrijeme mjeseca jula opsjedali njegov ponosni vrhunac. Daleko na jugo-zapadu zapažamo Grand Paradiso 4.061 m i Monte Viso 3.843 m. Na podnožju dvije pitome doline daju sa svojim tamnim šumama kontrast snježnom ruhu okolnih vrhunaca. To su: na jugu Val Tournanche, a na sjeveru Nikolaithal.

Dražen je snimio panoramu, a ja sam ga dotle osiguravao i pušio »Savu«, koja me sjetila mog lijepog Zagreba, gdje mi sada ne bi bilo tako hladno kao ovdje. Vjetar je bjesnio preko vrha svom snagom, a moj mejadni prastari ogrtač slabo štitio. Kasno je, pa se moramo žuriti na povratak, da stignemo barem do Solvayhütte. Do vrha smo trebali svega 10 sati, a od Solvayhütte gotovo 5 sati, što je značilo, da ćemo u najboljem slučaju doći do mraka tek u Solvayhütte. O silasku na Hörnli tog dana nije moglo biti više ni govora.

Silazak

U 14.30 sati popodne krećemo niz »Dach«. Bećani su stavili dereze i oboružani cepinama krenuli u isti čas kad i mi. Još kad smo stigli gore, rekli smo da ćemo na povratku mi ići prvi, jer da je njih troje, pa sporije napreduju. A oni baš to nisu htjeli, pa je gotovo došlo do incidenta, kad sam rekao Draženu neka samo ide pred njih. Konačno smo ipak mi krenuli naprijed. Sada je Dražen išao prvi, a ja sam ga na dužinu užeta osiguravao. Mučan i opasan bio je taj silaz po zaledenom »Dach«-u! Ej, da sam imao dereze, kako bi se lijepo prošetao nizbrdo! Ovako bez njih puzalo se sjeđečki i tražilo kamenje, što strši iz leda, da se za nj malo osiguramo. Nisam htio da kvarim svoje vanredno raspoloženje, što me nije ostavljalo cijele ture, ali bih bio rado zapitao Dražena, čemu sada

cepin i bi li možda htio privezati kakove derezice. Konačno smo ipak sretno dogurali do stijene. Dražen se spuštao niz prvi previs po pričvršćenom užetu. Ja sam pomalo napuštao svoje uže, kad mi ono odjedared poleti kroz šake. U slijedećem hipu stegnuo sam uže svom snagom. Kako je tu stijena previsna, nisam video što se je dogodilo, samo sam čuo Dražena, kad mi je viknuo da popustim. Poslije sam video u čemu je bila stvar. On se je naime držao objema rukama za ono pričvršćeno uže i tako se htio spustiti do prvog sigurnog mjesta. Kako je na rukama imao rukavice, nije osjetio da je uže presvučeno ledenom korom, pa kad se uhvatio za taj dio, poskliznuo se je.

Nehotice se čovjek sjeća tragedije Whymperove grupe, što se baš tu odigrala. Gotovo okomita sjeverna stijena, niz koju su sletili Hudson, Hadow, Douglas i Croz, ruši se u dubinu od hiljadu metara.

Moje je uže predugo za dvojicu pa sam ga uezeo dvostruku i tako smo se vezali. Kako se vuklo po snijegu i vlažnoj stijeni, bilo je sasma mokro, pa se kasnije na vjetru smrznulo. S onako dvostrukim i ukočenim užetom bilo je teško baratati, a led mi nemilosrdno odirao ruke. Sunce se već priklonilo zapadu, kada smo stigli na »Schulter«. Nebo se naoblačilo i počeo je da nalijeće snijeg. Silazili smo vrlo sporo, pa sam zato počeo forsirati. Dražen mi je međutim rekao da je umoran. Na nekim mjestima sam ga molio da me osigura, jer se počelo sve smrzavati. Odgovorio mi je da će ja već sići. Obašli smo i »Roter Turm, koji nam je uezeo mnogo vremena. Počelo se smrkavati. Bečani, koje smo ostavili dosta iza sebe, sad su požurili. Na »Roter Turm«-u su zašli, pa sam im dovikao smjer silaska. Stigli smo na »Obere Moseleyplatte«, niz koju sam spustio Dražena, a onda sam počeo silaziti već u potpunoj tami. Nisam našao podesnog kamena, da na nj osiguram uže, a klinova nisam imao, pa sam onako neosiguran silazio oprezno i vrlo polako. Nekoliko najnižih hватова stajalo me mnogo muke. Konačno u 21.15 sati na večer stigli smo na Solvayhütte. S vrha smo dakle trebali skoro sedam sati! Bacio sam se na svoju šljivovicu, a Dražen na rum. Zaprepastio sam se, kad sam opazio, da od tri decilitra imade u boci samo dva-tri gutljaja. To mi je valjda neki vodič ispiš. Zaželio sam mu da se jedamput nađe u mom sadanjem položaju. Ispostavilo se da je Dražen zaboravio svjetiljku, no srećom smo našli svijeću i zapalili svjetlo. Dražen se zamotao u gunjeve i ostao u kući, a ja sam izašao pod »Obere Moseleyplatte«, da pomognem Bečanima kod spuštanja. Srećom su imali svjetiljke, jer bez njih sumnjam da bi sišli. Inače uglađeni Bečlje bili su uslijed nervoze užasno grubi među sobom. Titulirali su se kojekako. (Ja sam odozdo dirigirao, ali ne titule nego smjer!) Međutim je silaženje išlo grozno

polako. Ono, za što bi se u normalnim prilikama trebalo nekoliko minuta, trajalo je puna dva sata. Konačno u pola dvanaest sati u noći spustila su se sva trojica i došli u sklonište. Ja sam od stajanja promrznuo, međutim bilo je najteže to, što svi skupa nismo imali ni kapi vode, a žeda nas morila. Još od jučer nisam ništa jeo, pa ipak nisam mogao ništa okusiti. Pred kućom sam razbio cepinom nešto zaledenog snijega, pa smo to griskali. Ponoć je davno prošla, kada smo legli na nekakovu strugotinu i naskoro svi skupa zaspali. Nije nam smetao tvrdi ležaj, jer smo spavali sve do 6 sati, kad je našao jedan turist sa vodičem. Od njega je dobio Dražen čašicu čaja, pa smo od toga gutljaja došli malo k sebi.

U 7.30 sati u jutro navezali smo se na uže i krenuli niz stijenu. Vrh je bio sav u magli, a nebo naoblačeno. Spremalo se nevrijeme. Dražena sam osigurao niz Moseleyplatte do jednog sigurnog mjesta. Kad je stao, bacio sam ostatak užeta niz ploču. Kako on nije pazio na uže i nije ga nabirao, zahvatilo mu je ono kapu, što mu se otkotrljala niz istočnu stijenu. Kasnije smo naišli na sniježnicu što je tekla niz stijenu pa smo se konačno napili i ugasili žedu. Dva turista s vodicima, koji su se već vraćali s vrha, prestigli su nas na pola puta.

Konačno u 12.15 sati o podne stigli smo na Hörmlihütte, gdje nas je dočekao simpatični Mathias i prosto nam uže pred kućom, da se suši. Presvukli smo se i sjeli, da jedemo. Zavirili smo poslije i u Hotel Belvedere, gdje smo mjesto šampanjca popili dvije boce mineralne vode.

Poveli smo razgovor o turi. Dražen mi je tek sada rekao, da je na cijeloj turi bio indisponiran i to zbog toga, što se nije dospio aklimatizirati u toj visini. Kuća sama leži na 3.300 m, do kuda je nosio za njega pretešku uprtnjaču, a odmah drugi dan slijedio je uspon na sam Matterhorn.

Kasno poslije podne spustila se snježna mećava, a ja sam uz topni Mathiasov štednjak zapisivao svoje dojmove sa ture, o kojoj sam toliko sanjao i koju sam eto nakon tolikih godina konačno i izvršio.

O IMENOVANJU VRHOVA U JUŽNOM VELEBITU*

U imenovanju kota 1798 i 1758 na najvišem hrptu Južnog Velebita, istočno od Dolaca, vlada uopće nesigurnost i u literaturi i u kartama. Mnogi su protiv toga, da bi najviša kota 1798 m bila: Babin Vrh, a kota 1758 m Vaganski Vrh. Oni nazivaju kotu 1798 m Vagan-skim Vrhom, a kotu 1758 m posebnim imenom. Za potvrdu imena Vaganski Vrh pozivaju se na gorsku livadu Vagan sa vralašcem, što se stere sjeverno od tih vrhova.

Pokušat ću prema studijama na terenu i među narodom, u literaturi i našoj staroj kulturnoj historiji da opredijelim: koji je vrh doista od prve naše starine mogao da nosi ime: Babin Vrh, i na koji se vrh može prvotno to ime odnositi. Tako bi ime moglo biti konačno lokalizirano i za nas.

Analogijom rabim i ostalo staro-hrvatsko imenovanje i tradiciju, jer to mi je u mojim mnogogodišnjim studijama i hodanju po terenu poznato, pa tu mogu da govorim barem s nekim iskustvom, jer da obavim proučavanje ostalog slavenskog imenovanja na licu mjesta, risam imao dovoljno vremena ni mogućnosti.

Obično se tvrdi, da se gorska livada s današnjim imenom Vagan zajedno sa vrelom nalazi pod kotom 1798 m, pa da se zato ta kota zove Vaganski Vrh. To ne stoji. Točno sjeverno pod kotom 1798 m je jedna druga dugoljasta livadica nešto viša od Vagana, pa se sa livade Vagan, gdje je vrelo, može do nje doprijeti strmim usponom preko sedla, što ga tvori veliki istočni izdanak vrha 1798 i jugozapadni izdanak kote 1523 m. Babin Vrh po karti, t. j. današnja kota 1798 m otvara se naime prema sjeveru rašljasto i svojim kamenim izdancima kao rašljama drži i zatvara ovu višu dugoljastu livadu. Tu pak livadu dijeli od niže krugljaste sa vrelom, danas Vagan zvane, rečeni visoki hrbat, koji kulmniira u koti 1523 m. Na najnižoj točki preko tog hrpta vodi s nje sedalce nizbrdo do današnje livade Vagan sa vrelom.

Današnja livada Vagan sa vrelom leži dakle istočnije od cijelog masiva 1798 m, a po prilici pod velikim visokim kamenim koritom, koje dijeli hrbat kote 1798 m od istočnog susjednog kamenog longitudinalnog hrpta, zapravo po prilici pod velikim žljebom u tom susjednom masivu. S istočne ga strane omeduje glavni sjeverni izdanak

* Pri zaključku lista, kad je ovaj članak već bio složen, primili smo od g. prof. Z. Rosandića iz Gospića članak, u kojem se raspravlja o istoj temi, pa ćemo ga donijeti u jednom od narednih brojeva. — Ur.

hrpta kote (danasa na kartama) 1758 m (na karti Vaganski Vrh), koji izdanak nad njom nosi kotu 1346 m. Ova gorska livada sa vrelom danas zvana Vagan, kad se sa hrpta Velebita sađe na nju, izgleda da je terenski više u odnosu prema vrhu, koji karta zove Vaganskim Vrhom, naime onomu, koji nosi kotu 1758 m. U Kukljiću pod Velebitom kod Medka sam slušao od domaćih, kad su magle nevremena obavile i vijale se po sjevernoj glavi hrpta kote 1758 m (na karti Vaganski Vrh) riječi: »Vagan kuva«, što znači: bit će nevremena. Dakle su mi imenovali hrbat kote 1758 m Vaganski Vrh. Osim toga postoje kulturno-historijski razlozi, koji čini se upućuju na to, da je kota 1798 m u istinu Babin Vrh, kako je na spec. karti imenovana, što će niže samo ukratko navesti.

Pok. prof. Dragutin Franić je srpnja 1899 (vidi »Hrv. Planinar« od 1. V. 1900. br. 5. str. 74) zabilježio da su mu njegovi pratioci seljaci i lugari iz Medka imenovali, kako on veli, kotu 1738, t. j. najviši vrh nad Babinim Jezerom: Babin Vrh, a u istinu je to kota 1798 m, kako je poslije na karti naznačena; dakle isto, do čega i ja dolazim. Čitajući kotu 1798 m kao 1738 m dolazio je on do logičkog zaključka, da bi kota 1760 m jugoistočno nad Babinom Jezerom mogla biti neispravna, jer je taj vrh očito niži od onog označenog sa 1798 m, koji su dakle u ono vrijeme čitali kao kotu 1738 m, jer vrha te visine nema u onoj okolini.

Isto tako i g. Ivan Gojtan god. 1913. imenuje kotu 1798 m Babinim Vrhom, pominjući da su taj vrh neki planinari prozvali Vaganskim Vrhom, a neki Veliki Malovan. Vaganskim Vrhom smatra hrbat kote 1758 m (»Planinarski Vjesnik« u »Vijencu«, V. 1913. str. 155).

S druge strane pastiri iz okolice Obrovca iz hrv. sela Kruševa zovu kotu 1798 m Vaganskim Vrhom, kako sam i sam slušao a što je zabilježio i I. Jurišić u putopisu Velebita (»Planinarski Vjesnik«) u »Vijencu« 1912. VIII. i IX. str. 255. i 285. Dakle očito dva imenovanja, koja se ne daju pomiriti. Preostaje, da se priklonimo jednomu ili drugomu.

Čini se kao da je i cijela današnja pomenjna u imenima nestala od dvojeg žiteljstva, koje ljeti živi na Velebitu, t. j. od Ličana (iz općine Medak), koji ranije uzlaze, i Kruševljana, koji kasnije uzlaze i duže borave sa blagom na Velebitu. Ličani pod Velebitom imali bi pri tom imenovanju biti mjerodavniji, jer oni svaki dan gledaju hrbat Velebita od kote 1798 m do kote 1758 m i na njihovoj strani leži livada Vegan, a Primorci rijetko kada vide taj hrbat s ličke strane, t. j. samo onda kada iznimice sađu u Liku, dok na samom hrptu pasu svoja stada.

U ovo dvostruko nazivlje i nesigurnost u imenovanju mogu uni-jeti svjetlo starije zabilježbe o imenima vrhova u tom kraju. Drag.

Hirc u djelu »Prirodni zemljopis Hrvatske«, knj. I. Zagreb 1905. na str. 484. u opasci spominje, da su botaničari grof Franjo Waldstein i Pavao Kitaibel u svom djelu: »Descriptiones et Icones Plantarum« u god. 1802. zabilježili među ostalim u ovom području ova imena vrhova: Vrh od Staze Bunjevačke, Vrh više Mokrog Dola, Vrh više Malog Vagana, Vrh više Velikog Vagana, Vrh više Smrčevca, Iznad Rizvanuše... Iz ove historijske bilješke pred 130 god. vidimo ovo: a) Da su postojala (ili da i danas postoje) imenovanja: Mali Vagan i Veliki Vagan za dvije gorske livade očito različite jedna od druge; b) da su se vrhovi nad njima imenovali pomoćnim imenom: Vrh više Malog Vagana i Vrh više Velikog Vagana.

Sada je jasno da po imenovanju pred 130 god. postoje dva Vaganska Vrha, jedan nad Malim, a drugi nad Velikim Vaganom; odatle je razumljiva i zbrka, da dva razna vrha zovu i danas Vaganskim vrhovima, jednog Primorci, drugog Kukljičani. Vjerojatno su to hrptovi današnjih kota 1798 i 1758 m, a pod njima između njih se livada (sa vrelašcem) i danas imenuje: Vagan. (Možda se ime u karti 1:25000 za vrh 1798 m kao Malovan može svesti na krivo razumljeni ili skraćeni: Mali Vagan?)

Citovana nam bilješka daje osim toga uvid u to, kako je nastalo današnje imenovanje. Prema istoj možemo razlikovati: 1. Staro originalno imenovanje. Tamo se spominju: Crnopac, Tremsnia, (valjda Tremzina), Sveti Brdo, Segestin, Badnj, Javornik, Velika i Mala Visočica, Sladovača, Crna Kosa itd. 2. Pomoćno, subsidiarno imenovanje, gdje i kada su se prava stara narodna imena izgubila u povodu provale Turaka i izmjene pučanstva. Da starih imena nije bilo, to nije vjerojatno, jer se u starim ispravama za hrvatske narodne dinastije spominju veliki imutci u blagu, koje je dakle očito moralo pasti po gorskim pašnjacima, planinama, u znatno većem razmjeru nego danas, pa su sigurno i svi glavniji vrhovi imali svoja imena, pogotovo u vezi sa pašom i pastirima.

Ovo pomoćno imenovanje može se kategorizirati kao: a) geografsko i prema narodno-gospodarski važnim livadama i uopće tlu, prema stazama i naseljima pod njima. Na primjer vrh Višerujna i citirani vrhovi: Više Pagana itd. Iz toga proizlazi i to, da ime Višerujna i slično, nisu imena ženskog spola, kako to hoće zaslужni pok. prof. Dragutin Franić, nego su supstantivizirane kratice, pri čem je ime: Rujna, Vagana, itd. ostalo genitiv; b) prema vegetacionom pokrovu n. pr. Golić, Jelovi Vrh, Smrčevi Vrhovi itd.; c) prema obliku i veličini: Debelo Brdo, Veliki Kuk, Samar itd.; isto i kao pobliža oznaka: Mala i Velika Visočica.

Glede imenovanja po bojama valja biti vrlo na oprezu u pogledu

kategorizacije, jer su takva imena (Crni Vrh itd.) većinom religiozno-kulturnog porijekla, a neka nacionalizirana iz nekog starijeg jezika.

Kod prosudivanja starog narodnog imenovanja vrha ili rudine valja nadalje držati na umu da se lokalizacija imenovanja znade tijekom stoljeća seliti, pa valja ispitivanjem terena na licu mjesta i tradicije odnosno i pisanih spomenika ustanoviti pravu prvotnu lokalizaciju. Prvotno posve lokalno i specijalno ime znade postati imenom kraja i obratno.

Kroz ovo doknadno označivanje provijava mjestimice staro narodno imenovanje. Tako imenovanje po Babi, dakle Babin Vrh. Jedno stoji u svakom slučaju, da je imenovanje po Babi od kapitalnog značenja za ovaj kraj, jer osim vrha dolaze u neposrednoj blizini vrha jošte: Babino Jezero, Babin Dolac, a malo dalje Babin Kuk, najstrmiji veliki Kuk. Dakle Baba je udarila biljeg ovom dijelu gorja, jer je njen: vrh, najveće jezero, najviši visoki dolac u tom kraju i najstrašniji Kuk. Vjerljivo je dakle prvotno njen i najveći bližnji prema glavnoj previji i prema dolini eksponirani vrh, dakle današnja kota 1798 m, kako Ličani tvrde. Ime dakle Babe nije slučajno nastalo po nekoj babi, koju da je blago posući dovelo do prije bezimenog jezera, kako spominje pok. prof. Franić u svom putopisu: »Dvaput preko Velebita od Karlobaga do Starog Grada« (»Hrv. Planinar« god. III. br. 5 od 1. V. 1900. str. 71, opaska). Jezerce je ostalo valjda od glacijalnog doba, a od predistorije služi kao najvažnije napoijište blaga u tom kraju i zato od pravremena ima svoje ime. Imenovanje po Babi u najvišem hrptu Velebita je toliko logično, koliko i sva vrlo brojna imena gora po Babi u ostalim hrvatskim gorama i u ostalom slavenском svijetu.

U svim starim prvotnim religijama kulturnog dijela svijeta, kojemu mi pripadamo, najviši vrhovi, ako nisu simboli najvišeg božanstva, a oni su u tom slučaju posvećeni božanskoj individualizaciji onoga, što uistinu jesu. Oni su najviši vrhovi Svemajke Zemlje prema nebu, pa znaju biti posvećeni Velikoj Materi Zemlje i bregova. Tako i danas jedan od najviših vrhova Himalaja urođeničkim imenom »Čomolungma« znači baš to. (Predavanje prof. Dyrenfurtha na radiju u Zürichu dne 18. II. 1921.). U nas nije neobičan vrh »Baba«, odnosno po njoj kršteni Babin vrh. Međutim sudeći po svemu staro-hrvatsko imenovanje oslonom na pretkršćansku narodnu religiju imenom Baba simbolizira negativnu elementarnu Silu, personifikacijom dakle jednog od tamnih crnih (polu)-božanstva, koje se ispoljuje u obliku Tmine i Zime. Zima i Tmina su po postanju vezani, jer su zimi dani najkraći.

Lička visoravan poznata je sa svoje duge i oštре zime već od pradavnih vremena. Jošte koncem svibnja lički su obronci velebit-

skog nadgorja puni visokog snijega. To se napose ove (1931.) godine dobro vidjelo. Zato nad Likom vlada: Baba zima. To empirijsko opažanje prirode došlo je do izražaja u narodnom imenovanju najvišeg vrha velebitskog, koji neposredno strši nad ličkom ravnicom i njome kao terenski vlada. Možda će nova mjerena dokazati, da u Južnom Velebitu ima viših vrhova; ali ovo je (današnja kota 1798 m) najviši od velebitskih vrhova, što neposredno strše put neba nad samom ličkom visoravni.

U Senju je u mojoj mladosti bila opća pučka riječ, da se na Saluševu, a to je, koliko se sjećam, polovinom korizme o podne na brdu Nehaja »baba pili«. To je inače nerazumljivo, dok se lako može razumjeti kao ostatak prekršćanske tradicije o tom, da je u Primorju to čas prestanka zime, kada Babu, koja znači Zimu, pile na dvoje t. j. zime nestaje. Možda je jednom bio to izravni narodni simbolički običaj, koji se je vršio simbolički ili na lutki u slavu da je zima prepukla i počinje toplo vrijeme u Primorju. Poznat je i naziv: babje ljeto t. j. varavi kao ljetni dani već pod zimu.

Babin kut je onaj dio horizonta za neki kraj, odakle se dižu nevremena. Čim se on zamrači i pokrije oblačinama, znači da je nevrijeme neminovno. U njemačkom zove se: Wetterwinkel. — Babin Pas (pojas) u Senju je stari narodni naziv za dugu (iris, Regenbogen) t. j. nebeski znak, pojas preko neba, kojim se poslije nevremena okitila ili koji je uzrokovala gospodarica nevremena: Baba.

Prema svim ovim opažanjima proizlazi jošte sigurnije, da je nebeska Baba personifikacija: Zime i svega, što s njom suvisi; dakle nevremena, iz kojeg se zima konkretno rada, i borbe protiv Sunca na zemlji, kojega moć zima grabi a nevrijeme potamnjuje.

Da je Baba božanstvo zime, pod imenom Baba-Zima, opaža i Dr. Gržetić u djelu: »O vjeri Starih Slovjena« I. str. 49. (i pozivom na N. Nodila, »Rad« Jugosl. Ak. 84. XVI. str. 137. i slijed.). Gržetić u istom djelu na str. 131. pripovijeda, da se na pokladni četvrtak (a negdje i o bijeloj nedjelji) drži »babji dan« pod vedrim nebom i da se tada svetuju smrt »Morane« = Zime. Ta svetkovina se nalazi u Češkoj i Moravskoj, a da je taj običaj postojao i u Poljaka, Slovaka i Rusina. »Na taj dan su utapljali Moranu u obližnju vodu u obliku grđobe babetine, te su se vraćali natrag pjevajući sa pojmovnikom: »Moranu odvedosmo, a Vesnu donesosmo«.«

O Babinim vrhovima u nas, koji su posvećeni božanstvu tmine i zla, vidi i Dr. I. Pilar: »O dualizmu u vjeri starih Slovjena«. Preštampano iz XXVIII. knjige »Zbornika za narodni život i običaje južnih Slavena« str. 52. i slijed.

Do tog znamenovanja Babe kao imena visokih vrhova u starohrvatskom imenovanju oslonom na pretkršćansku religiju došao sam i drugim studijem. Ako uzmemo u pomoć poznati apsolutno sigurni dualitet staro-hrvatskog imenovanja osnovom Zaratustrove nauke, koja je očito glavni temelj našeg pretkršćanskog religioznog vjerovanja, onda se opažanja o naravi »Babe« kao personifikacije temeljne negativne elementarne Sile samo potvrđuju. Pretkršćanska naša religija bila je apsolutno i potpuno vezana o narodnu zemlju. Ta zemlja bila je prirodna osnova života i narodnog gospodarstva i istodobno veliki narodni hram. Jedno i drugo je uvjetovano nebeskim pojavama napose konstantnim djelovanjem Sunca. Sve je to uzrok silnoj organskoj povezanosti i sraslosti naroda sa vlastitom zemljom, koja se može razoriti samo razorenjem i istrebljenjem samog naroda. Ako sa vrha danas kote 1798 m, dakle Babina Vrha, gledamo prema Ličkoj ravnici, vidimo na lijevo isto tako eksponirani nešto niži vrh Badanj 1639 m, koji sa druge strane vječnu stražu straži nad velikim usjekom u trupini Velebita, kojom se nastavlja previja Dolaca prema kopnu, t. j. prema Ličkoj visoravni. Pod njima su vrelišta Like, glavne rijeke ovog kraja. Dakle su od pridode dani svi preduvjeti za dualističko imenovanje ovih osebujuh karakterističnih i tipičnih glavica, koje pozna cio tamošnji narod od pamtivijeka, jer između njih vodi glavni prelaz iz Primorja u Liku i obratno.

Ako smo točno ustanovili religiozno-kulturni sadržaj imenovanja Babinog Vrha, tada mora na suprotnoj strani da stoji simbolička antiteza od religiozno-kulturnog sadržaja idejne personifikacije: Babe, kojoj je u čast imenovan Babin Vrh. Kako rekosmo: suprotni je vrh Badanj. Što znači: Badanj? Možda ćemo pogoditi, ako se sjetimo i današnjeg našeg Badnjaka i starog narodnog običaja badnjaka. U jednom i drugom slučaju imamo u Badnjaku apsolutno sigurno simboliziran porod Sunca i slavu poroda novog Svijetla u kršćanstvu, dakle: slavu poroda Isukrstova. Simbolika dakle starog narodnog imenovanja ovih dvaju susjednih vrhova najvišeg Velebitskog hrpta je dakle apsolutno neobično tipično dualistička, baš u pogledu Zaratustrovskog Svijetla, kraljevskog Sunca a po tom svom sadržaju, sceneriji i kraju, na koji se odnosi, upravo je veličajna, gotovo bih rekao najveličajnija moguća: Viši, dakle više snježni i zimski, desni vrh posvećen je Zimi i kroz nju umiranju Svijetla i Sunca, jačanju tmine u borbi njenoj sa svijetлом, a niži, koji se prije oslobođa zimskog snijega, posvećen je porodu novog Svijetla i Sunca u simbolu vječne pobjede Svijetla t. j. Badnjaka, koji se je i do danas sačuvao primivši kršćanski sadržaj pod oblikom starog pretkršćanskog običaja.

"SKALIN" ALPINISTIČKI FILM "V KRALJEVSTVU ZLATOROGA"

Dne 29. VIII. o. g. vršila se u Ljubljani u velikoj dvorani hotela »Union« premijera alpinističkoga velefilma T. K. Skale »V Kraljevstvu Zlatoroga«. To je u kratko vrijeme već drugi turistički film iz naše kraljevine, što je izrađen od samih alpinista, kino-amatera, iz vlastite inicijative i vlastitih sredstava. To je uspjeh kakovim se ne mogu podićiti ni velike i stare alpinističke organizacije u inostranstvu. Kad je nakon svjetskoga rata tadašnja omladina unesla i u naše planinarstvo nove smjernice i novo shvaćanje, što je sa svojim naglim i mlađe-načkim poletom izgledalo koji put i nesolidno i možda neoprezno, stare naše planinarske organizacije nisu mogle da u svojim redovima dadu mjesto tim novim pobudama. Tako je došlo do osnutka naročitih klubova, u Ljubljani T. K. Skale, u Zagrebu H. T. K. »Sljemena«. U tim malim i novim organizacijama sakupila se omladina i počela provoditi svoj novi alpinistički program. I uspjela je preko očekivanja! U naglom zaletu osvojila je naš bogati planinski svijet od Triglava do Durmitora i Šar-planine, usavršivši se marljivim treningom u penjačkoj tehniци, riješila je velik broj najtežih penjačkih problema, proverala se vrletnim stijenama, uspela se na vrhove, što više, i na stara planinarska udruženja u mnogome prenijela svoje ideale. A kad se prvi polet mladosti utišao i trzaj se smirili, dozreo je rad i nastala je potreba, da se i širokoj javnosti pokažu naše planine onako, kako ih ta generacija shvaća i gleda. Zaredale su fotografске izložbe u Zagrebu, Ljubljani i Beogradu, zaredala su predavanja uz brojne diapositive, a sve je to prikazivalo naš planinski svijet s jednog novog gledišta, s novih strana. Visoke nadvisne stijene otkrile su svoje tajne, dotada malo poznati masivi Crne Gore i Južne Srbije postali su poznati. Od tog je rada samo još malen korak do filma, one grandiozne sinteze štimunga i gibanja, koja nam bolje od svega ostalog može odati autorovo gledanje na sam predmet. Tako su nastala i oba naša alpinistička filma: Durmitor i V Kraljevstvu Zlatoroga. Da se pokaže krajina kao cjelina na oči autorove, to je njihova glavna težnja i svrha. A prof. Janku Ravniku je to odlično uspjelo. Apstrahirajući izvrsnu fotografiju, koja je tehnički preduvjet čitavoga preduzeća, Skalaški nas film uvodi u sve fine slovenačkoga pejsaža. Svaka nas scena sve više uvjerava, da ju je birao i izradivao u prvom redu umjetnik, istančani estet, koji i u prirodi traži samo ljepotu u svim njenim preražnim formama i nijansama. Njegovi motivi sa Bledskog i Bohinjskog Jezera, naročito onaj s bledskog otoka, ili onaj na Bohinju, gdje se u bistroj jezerskoj vodi, uzbibanoj od udarca vesлом, zrcale visoki vrhovi, takove su scene, da ćemo ih uzalud tražiti i u velikim filmovima profesionalaca, na koje su utrošeni milijuni. Ili u jesen, kad je u šumi već pao list, a daleki se vrhovi bijele u prvom snijegu, ili one breze uz prugu, kojom prolazi vlak, ili konačno, možda jedan od najljepših prizora, jutro na planini, kad iz sitnih čobanskih koliba prokulja dim, a jutarnje se maglice vuku dolinom, dok stada polaze na visoke pašnjake, sve su to prizori, što ih je ovako mogao snimiti samo pravi umjetnik-alpinist. A što da se kaže o zimskim slikama? O onom divnom snimku punom snijega i sunca, gdje je novi snijeg svojim bezbrojem kristala zaobljio sve oštре konture? Žao nam je tek, da tih zimskih prizora nema još i više, upravo onih finih motiva svježega inja i velikih nameta, motiva, od kojih je upravo prof. Ravnik u svojim fotografijama dao najljepše, što se danas u fotografiji može postići. Sama fabula, izlet u Kraljevsko Zlatorogovo, dobro je isprepletena prizorima iz seljačkoga života. Rad oko stoke i mrsa, pa košnja i posao na polju dobro su prikazani. Ali smo u filmu uzalud tražili ponutrice

seljačkih domova i koliba; štimunge iz onih toplih zakutaka, što su tako značajni u životu naših gorštaka, a tako dobro znani svim planinarima, naročito skijašima. Glumci amateri dali su također svoje najbolje, pa su se g. Drosenig i g. Čop razvili u prave »starove«. Jedna »glumica« gdica Planinšekova odigrala je svoju ulogu odlično, pa su scene, gdje ona redom hrani niz svojih raznovrsnih gostiju u planini, nezaboravne. Dobri su snimci iz električne centrale u Žirovnici i tvornice u Jesenicama, tek su upravo ove scene u alpinističkom filmu nešto predugačke. Od fotografskih finesa valja spomenuti snimanje narcisa na Golici i slikovitih gorskih detalja u Dolini Sedam Jezera, koji su majstorski uspjeli. Tek šteta, što nije još veća pažnja svraćena na morfologiju Triglavskih skupina, kao što uopće ima razmjerne malo širokih informativnih pogleda i panorame. Ali usprkos tomu film je kao cjelina vanredno uspio, tehnički je apsolutno na visini. Bratskom Turistovskom Klubu »Skali«, naročito njenom marnom predsjedniku g. prof. Janku Ravniku čestitamo od srca, želimo mu svaki uspjeh i ponosni smo na njegovo remek-djelo, na velefilm V Kraljevstvu Zlatoroga.

Dr. B. Gušić.

PLANINARSKI DOM KRALJICE MARIJE NA MOSORU

Dosadašnji rad i uspjeh »Mosora«.

H.P.D. podružnica »Mosor« u Splitu, osnovana g. 1925., pokazala je već u prve dvije godine svoga opstanka toliko planinarske svijesti, spreme i discipline, da je naskoro izšla na glas kao jedna od najradinijih podružnica H.P.D-a, a možda i čitavoga »Saveza planinarskih društava Kraljevine Jugoslavije«. O tome rječito govori već sam broj »Mosorovih« članova, koji je već u drugoj godini (1927.) prelazio 200, a danas se popeo i do 500. To je nemalo čudo u kraju, u kojem je pri njegovu osnutku planinarstvo bilo »terra incognita« i gdje je planinarenje gotovo nemoguće u najljepše doba godine poradi ljute žege na golom kršu i potpune oskudice vode i gorskog šumskehlade. Držeći se zlatnog načela: »u radu je spas,« t. j. život, ili kako veli engleski umnik: »raditi i ne očajavati«, »Mosor« se odmah u početku snažno latio posla i stao jednakim marom njegovati sve grane planinarstva. Okupivši oko sebe poletnu omladinu, u kojoj se ističu brojne predstavnice krasnoga spola, vrsne intelektualne sile i druge gradanske elemente, koji imaju znanja i smisla za planinarski pokret, što se danas tako silno razmaha u cijelom kulturnom svijetu, društvo je počelo po stalnoj osnovi priredivati brojne i uspjele zajedničke izlete na susjedne primorske planine. Tako su Mosorašima za kratko vrijeme postali dobrim znancima malone svi vrhovi Kozjaka, Opora, Mosora, Promine, Labišnice, Svilaje i Biokova, a manje se njihove hrabre čete uspeše ponovo na Sjeverni (otvorene Krajačeve kuće na Zavižanu) i Južni Velebit (otvorene Gojtanova planinarskog doma na Visočici), na vrletne visove Dinare (1831 m) i na mjezin najviši vrh Troglav (1913 m). Potom splitski planinari prijedoče u susjednu Bosnu, da i ondje prošire planinarsku misao, pa se uspeše na planine Staretinu, Golju, Krug i Cincar planinu (2007 m), a narednih godina obidoše šumovito Međugorje, Šator (1872 m) i Vitorog planinu (1907 m), dok su lanjske godine izveli uspone na Klekovaču (1961 m), Čardak (1603 m), Đuled (1374 m) i Hrebljinu planinu (1599 m). O tim planinarskim izletima potanko je izvjestio u »Hrv. Planinaru« planinarski prvak i njihov vođa g. prof. M. Girometta, predsjednik »Mosora«.

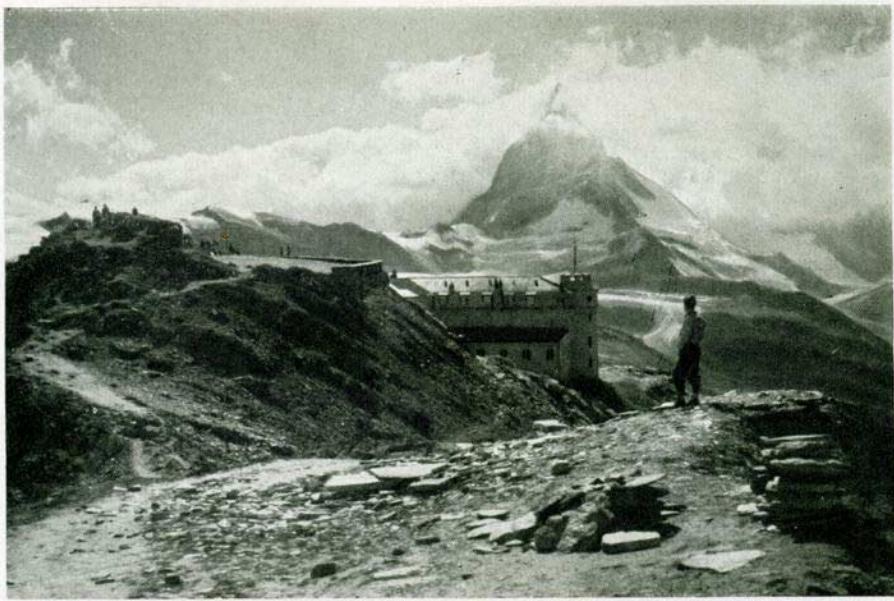

Foto: D. Jakšić

MATTERHORN S GORNERGRATA (3136 m)

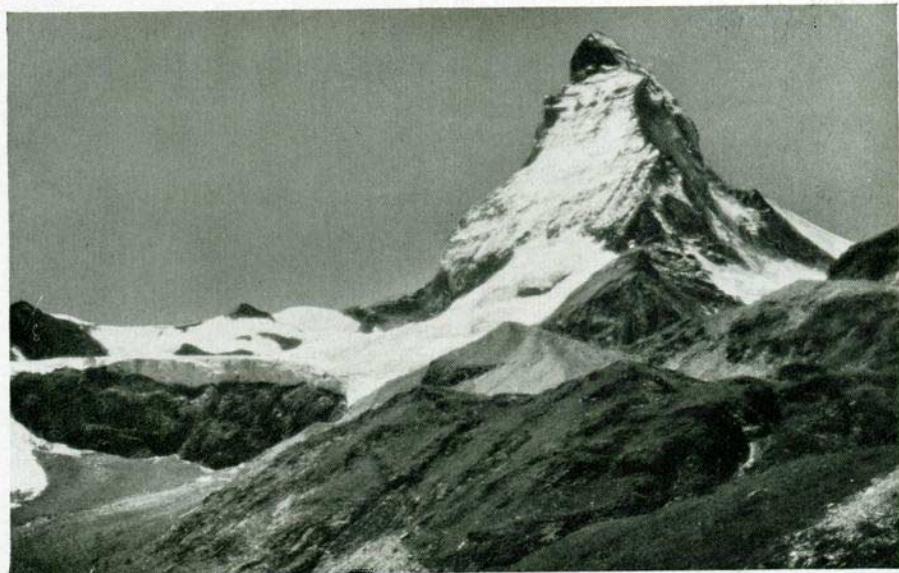
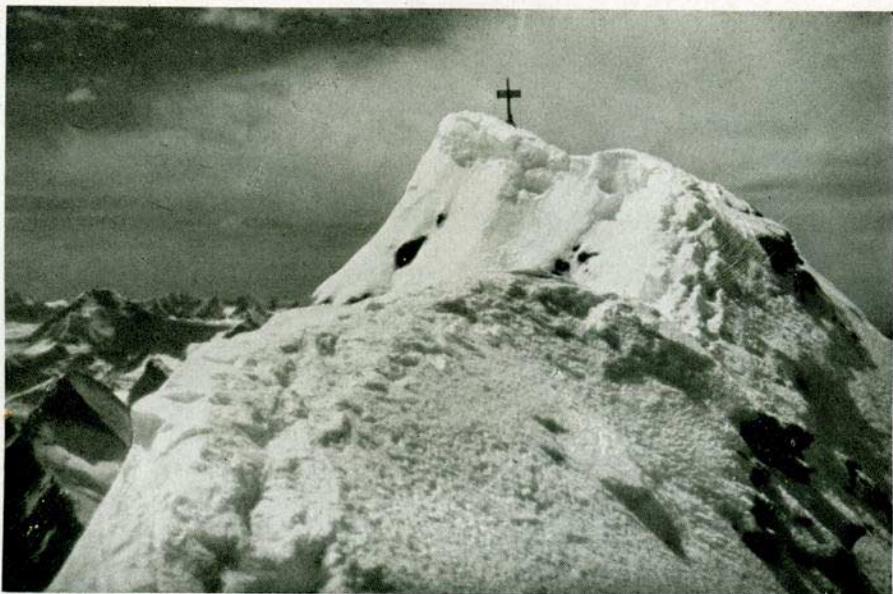

Foto: D. Jakšić

MATTERHORN S PUTA NA HÖRNLIHÜTTE

VRH MATTERHORNA (4505 m)

Foto: F. Draženović

POGLED S VRHA MATTERHORNA NA OKOLNE ALPE (v. str. 304.)

Foto: F. Draženović

No u tom planinarskom kretanju Mosoraši posvećuju živu pažnju i čarobnim otocima i poluotocima, pa naizmjence pohađaju Brač, Šoltu, Čiovo, Drvenik, Korčulu i Pelješac, i to ne samo znatnija mjesta na obali, nego i njihove vrhove. Na njihov je poticaj osnovana H.P.D. podružnica »Biokovo« u Makarskoj.

Uporedo s tom životom propagandom i postojanim planinarskim pokretom ide njihov rad na prosvjetnom polju i populariziranju prirodnih ljepota Dalmacije, koja u tom pogledu s obzirom na idealni spoj mora s visokim planinama ima jedinstveni položaj u Evropi. H.P.D. podružnica »Mosor« je na inicijativu svoga predsjednika g. prof. Giomette uzorno organizirana prema načelu o podjeli rada i razvija pod njegovim vodstvom vrlo intenzivnu i uspješnu djelatnost ne samo na polju planinarstva, nego i u svim onim kulturnim i socijalnim granama, koje stoje s njime u vezi: narodnom prosvjećivanju putem popularnih predavanja i izдавanjem knjižica poučno-turističkog sadržaja, pošumljivanju gologa krša, unapređenju sela i prometa stranaca, otkrivanju prirodnih znamenitosti i u dobrotvornom potpomaganju sirotne djece u zabitnim zagorskim selima. Sjajno uređenje divne spilje Vranjače, koju je već u drugoj godini uz brojne domaće izletnike posjetilo više tisuća stranaca, djeletvorna suradnja u radovima oko pošumljivanja Mosora i ponosni planinarski dom na Ljuvaču vidljivi su uspjesi šestogodišnjeg »Mosorova« rada, koji može služiti uzorom mnogim planinarskim organizacijama. Što su se tako zamašni uspjesi mogli u tako kratko vrijeme postići, treba mnogo da se zahvali tomu, što u članstvu »Mosora« vlada stroga dobrovoljna disciplina, uzorna sloga, iskreno drugarstvo i uzajamna snošljivost, a nemanje i tomu srećnomu slučaju, što mu na čelu stoji odličan i neobično radin kulturni pregalac i organizator, g. prof. M. Giometta, koji je dosad mnogostrukim pozitivnim i konstruktivnim radom stekao nemalih zasluga za razvoj i napredak planinarstva na obalama našega Jadrana. On je već g. 1922. u svojoj knjižici »Planinarstvo u Krasu«, namijenjenoj školskoj mladeži, očitovao svoju planinarsku isповijest ovim zanosnim riječima: »Znaj da se u planini ponosno dižu dvori božice zdravlja, obasjani žarkim zrakama nebeskog sunca, oca prirode, a okičeni ubavim planinskim biljem. Sve tamo u planini njoj na čast pjeva, i velebna se pjesma razliježe po planinskim gudurama i dolinama te veličanstveno odjekuje sa vrletnih planinskih hridi, ugodno praćena šumom gorskih vjetrova, pjevom grlatih ptica i žuborom bistrih potoka.«

Gradnja planinarskog doma na Mosoru.

U početku toga rada vodstvu se »Mosora« sama od sebe nametala misao o potrebi gradnje planinarske kuće na planini Mosoru, jer se uspješan razvoj planinarstva i prometa stranaca ne može pravo ni zamisliti bez prikladnih planinarskih kuća i skloništa. Napose to vrijedi za krške planine Dinarskog gorskog sklopa. Tko je »u ljutom kršu — zgodno ističe g. Giometta u jednom članku o Mosoru — proživio tešku oluju, snježnu mečavu ili mračnu buru, taj može da ocijeni, koju li ulogu imaju u planini planinarske kuće i skloništa. Onako, kako lade računaju na luke, i planinari računaju na planinarske kuće: to su im njihova sidrišta i uporišta! Što je više skloništa u kojoj planini, to je ova privlačivija, sigurnija pa i gostoljubivija. Planinarske su kuće ugodne oaze, iz kojih izbjiga ne samo ljubav za prirodu, nego i za domovinu, jer one ti upravo omogućuju, da je u njezinim najzabitnijim ali istodobno i najdivnijim predjelima posjetiš i upoznaš.«

U Dalmaciji nije dosad bilo na planinama ni jedne planinarske kuće u pravom smislu riječi. Njih je zamjenjivalo nekoliko lugarskih kuća; ali kako su one bile od veće česti u lošem stanju ili su sagradene na takvim položajima,

koji su podesni samo za šumare, nisu uopće dolazile u obzir za planinare. Tako ni lugarska kuća na Užinskoj kosi u zapadnom Mosoru, koja je dosad splitskim planinarima služila kao privremeno sklonište, nije pravo odgovarala potrebama planinarstva, premda je najsolidnije građena i najbolje uređena od svih ostalih takvih kuća po dalmatinskim brdima. Stoga su dobro shvaćeni interesi planinarstva i prometa stranaca nametali »Mosoru« kategorički zahtjev, da što prije pristupi gradnji planinarske kuće na Mosoru. Pri tom je bez sumnje vršio izvjesni utjecaj i živ interes stranaca za naše planine u jadranskom području. Među inostranim putnicima u posljednje se vrijeme javlja sve veći broj takovih lica, koja se pri dolasku u naše primorske gradove i na otoke raspituju za prilike na visokim planinama (Velebitu, Dinari, Mosoru, Biokovu i Orjenu) uz Jadran, a kad čuju od domaćih, da na njima nema planinarskih skloništa, većina njih sažalno slijede ramenima i voli gledati naše planine iz nizine, dok se samo rijetki pojedinci odvažuju da se u pratnji naših planinara uspnu na planinske vrhunce.

Mjesto za planinarski dom odabранo je po savjetu iskusnoga planinara g. Giromette u srednjem Mosoru, podno glasovitog vrela Velikog Ljuvača, u nadmorskoj visini od 940 m, a u položaju zvanom Poljičine, koji je i s planinarskog i hidrografskog gledišta upravo idealan. To je u pravom smislu riječi divna i čarobna oaza u divljem i ljutom kršu, kojoj jamačno ne će biti premca ni na jednoj planini Dalmacije. Ispod nepresušnog izvora, koji izbija iz surih stijena, pruža se prostran zeleni i ljevkasti dolac, kojemu se u sredini cakli oveči bunar s bistrom vodom, a oko njega se bujno razvile brojne vrbe sa zelenom travom i drugim raslinjem. To je jedino mjesto na ovoj krškoj planini, gdje ima naslagu dolomita i po tome obiluje vodom. Sav ubavi kraj sa sjevera je potpuno zaštićen strmom klisurom, koja se diže do 1035 m visine tako, da je dom i za najjače bure u potpunoj zavjetrini. Sam dom je na domaku hladnom vrelu, kojega bistra i magnezijevim karbonatom bogata voda ima stalnu temperaturu od +12 °C, pa ga već Kačić u »Ugodnom razgovoru« slavi kao »vrutak vode hladne«, a poznato je već od davnine kao ljekovito. Po tome ima ta planinarska kuća tu rijetku prednost, da je na tolikoj krškoj visini trajno snabdjevena ljekovitom tekućom vodom iz obilnog vrela. U vezi s gradnjom toga doma splitski su planinari pokrenuli hvale vrijednu akciju, da se dalja gola okolina toga mjesta pošumi, pa su u tu svrhu s okolnim seljacima priređivali tzv. »šumske dane«, na koje su pod nadzorom šumarskih stručnjaka sadili borove mladice, kojih je dosada zasađeno na desetke tisuća, pa ima nade, da će za par godina dom biti okružen zelenom borovom šumicom, što će još više podići njegovu vrijednost i privlačivost.

Planinarski dom na tom mjestu vrlo je podesno uporište za brojne izlete u centralni Mosor. Kako leži pod najvišim vrhovima Mosora, mogu se iz njega poduzimati usponi na sve okolne vrhunce, do kojih vode gorski nogostupi po terenu srednje teškoće. Do Ljubirne (1330 m) u središnjem Mosoru nad Ljuvačem ima oko 1 i pol sata hoda, do Velikog Kabala (1340 m) 2 sata, do Ljutoga Kamena 3 sata, do lugarnice na Užinskoj kosi 3 sata.

Prilaz iz Splita do Ljuvača trajao je dosada oko 3½—4 sata: do Žrnovnice autobusom oko pola sata, a od Žrnovnice pješke preko Donjeg i Gornjeg Sitna oko 3½ sata. Taj je prilaz nedavno skraćen gotovo na polovicu, pošto je Primorska banovina dala u oči otvorenja doma proširiti i djelomično novo izgraditi dosadašnju općinsku cestu od Žrnovnice do Gornjeg Sitna. Tako može sada auto stizati od Splita do toga sela za 1½ sata, a pješki uspon po novo izgrađenom konjskom putu u okukama iz Gornjeg Sitna do doma na Ljuvaču traje oko 1 sat. Kad se jednom još izgradi zasnovana automobilska cesta od Gornjega Sitna do

Ljuvača, moći će se iz Splita do doma stizati autom za podrug sata, čime će se njegova turistička atrakcija znatno povećati.

Lijepa i utješljiva je pojava, da su gradnju planinarskog doma na Mosoru u znatnoj mjeri omogućili seljaci podmosorskih sela, a u prvom redu seljaci Gornjeg Sitna, koji su gostoljubivo primali planinare i u svemu im izišli u susret davajući badava ne samo potrebno zemljište za gradnju doma, već i radnu snagu, jer su požrtvovno prenosili krovni materijal i salonit po strmoj i krševitoj stazi na Ljuvač.

H. P. D. podružnica »Mosor« namjeravala je najprije u sporazumu sa maticom u Zagrebu početkom g. 1928. da na tom mjestu sagradi prizemnicu sa potkrovljem, koja bi bila 14 m duga i 7 m široka, dok bi joj visina bila takova, da se uz prizemlje može iskoristiti čitavo potkrovле za zajedničke ležaje. U prizemlju su imale biti uz blagovaonu dvije prostrane spavaonice za članove i članice zajedno s kuhinjom i spremištem. Troškovi za takvu kuću bili su predviđeni na D 130.000, od kojih je tada bilo osigurano D 85.000. Ali je međutim »Mosor« došao na misao, da podigne oveći dom, ili makar dio doma, da može primiti pod svoj krov veći broj posjetnika i dostojno reprezentirati kulturu našega naroda na Jadranu pred stranim turistima. Zato je stao prikupljati sredstva za veći, solidniji i udobniji dom i koncem g. 1929. pristupio gradnji jednog krila doma, kojemu je temelje i zidove prizemlja i prvoga kata sve do krova izgradio od kamena poznati graditelj naših planinarskih kuća g. Marko Vukelić (troškom od oko D 135.000), dok je krov, vodovod s bunarom, unutarnje uređenje i nabavu namještaja izveo »Mosor« sa domaćim majstorima (troškom od oko D 350.000). Toj su gradnji stajale na putu mnogostrane teškoće. Teška je bila obrada dolomitnog kamenja, o čem bi mogao mnogo da priča g. Vukelić, a težak i neobično skup bio je prenos građevnog materijala: kraj je vrlo vrletan, a cesta i putova uopće nije bilo. Koliko je samo muke i troška stajalo, da se grede i drugo potrebno gradivo proguraju kroz strme hridine od Gornjeg Sitna do gradilišta. A najveća poteškoća bila je financijalna nemogućnost, da se gradnja što prije privede kraju. Stoga je proljetos u pravi čas stigla »Mosoru« pripomoći od D 150.000, koju mu je ministarstvo šuma na preporuku pok. ministra g. dra. M. Drinkovića podijelilo u svrhu dalnjega pošumljivanja Mosora i unutrašnjega uređenja planinarskog doma, koji ujedno ima služiti nadzoru i dalnjem provođenju pošumljenja. Tako se mogla konačno dovršiti gradnja i dom snabdjeti potrebnim namještajem, čime je uporno nastojanje »Mosora« okrunjeno sjajnim uspjehom.

Izgradnju doma poduprli su uz susretljivu pripomoći susjednog seljaštva, novčanim prinosima bivše samoupravne oblasti (zagrebačka i splitska), H. P. D. središnjica u Zagrebu i neke njegove podružnice, ministarstvo trgovine i industrije i ministarstvo šuma i ruda, okolne općine i Primorska banovina.

Svečano otvorenje doma.

U nedjelju 10. X. o. g. slavilo je hrvatsko planinarstvo veliko slavlje: na svečani je način posvećen i otvoren veliki planinarski dom na Mosoru, koji je u počast Njezina Veličanstva Kraljice prozvan njezinim imenom. Otvorenju doma i nove automobilske ceste Žrnovnica — Gornje Sitno, koju je u oči proslave dala proširiti i izgraditi Primorska banovina znatnim troškom od oko D 150.000, prisustvovali su izaslanik Nj. Vel. Kraljice pukovnik g. Petrović, izaslanik bana g. Dr. Tartaglie, načelnik g. Dr. Ilić, izaslanici banske uprave i grada Splita; nadalje predsjednik H. P. D.-a i ujedno »Asocijacija slavenskih planinarskih dru-

štava« g. J. Pasarić i tajnik H. P. D.-a g. Dr. Z. Prebeg iz Zagreba, potpredsjednik »Slovenskog Plaminarskog Društva« i izaslanik predsjedništva »Saveza planinarskih društava Jugoslavije g. M. Hrovatin iz Ljubljane. Mnoge podružnice H. P. D.-a (kao »Ivančica« iz Ivanca, »Papuk« iz Virovitice, »Velebit« sa Sušaka, »Gvozd« iz Siska, »Visočica« iz Gospića i dr.) poslale su ili pismene ili brzjavne pozdrave i čestitke, a H. P. D. podružnica »Bickovo« u Makarskoj došla je pod vodstvom svoga predsjednika g. ing. Oraša korporativno na proslavu. Iz Splita stigla je na Mosor velika četa planinarki i planinara, koji su se pješke uspeli od Žrnovnice do Ljuvača. Njima su se pridružili izaslanici općine Klisa, načelnici poljičkih općina i glavari okolnih sela, pa oko 400 seljačkog naroda, mnogo njih u krasnim historijskim narodnim nošnjama. Vanjština doma na sve

PLANINARSKI DOM KRALJICE MARIJE NA MOSORU

je učinila najpovoljniji dojam. Riječi hvale i priznanja čule se sa svih strana. Tako lijepog položaja i okoliša nema jamačno nijedna veća planinarska kuća na visokim planinama. »Mosoru« treba doista čestitati na tom sjajnom uspjehu!

Prije blagoslova i otvorenja doma održao je predsjednik g. Girometta velik i oduševljen govor, u kome je srdačno pozdravio prisutne i potanko prikazao rad oko podizanja ovog planinarskog doma. Njegov je rječiti i temperamentni govor često prekidan burnim peklicima Njihovim Veličanstvima Kralju i Kraljici, banu Dru. Tartaglii, pok. Dru. Drinkoviću i ostalima, koji su pomogli, da se je mogao sagraditi taj ponosni dom. Zatim se pristupilo obredu blagoslova, koji je izvršio časni i zasluzni starina i osobiti prijatelj planinara don Ivan Cotić.

Nato su učesnici pregledavali dom u skupovima od 10 ljudi, što je trajalo preko 2 sata. Taj prvi planinarski dom u Dalmaciji, a ujedno i »Tomislavova doma« na Sljemenu najveća planinarska kuća H. P. D.-a sastoji iz podruma, prostranog prizemlja, prvoga kata i velikog potkrovlja i može pod svoj krov primiti i ugostiti oko 140 planinara. U prizemlju je odmah pri ulazu prostrana blagovaona, urešena slikama, zajednička spavaonica za planinare sa željeznim krevetima, također okićena lijepim planinarskim slikama, kupatilo, tuševi, vodovod, W. C., kuhinja, spremi i tamni podrum s prostorijama za opskrbnika. Prvi kat sa 5 prostranih soba i ostalih nusprostora namijenjen je za stalne goste ljeti i zimi. Dom je snabdjeven svim udobnim i potrebnim komforom, tako da će se u njem svatko voljko osjećati. Kako će biti kroz čitavu godinu otvoren i potpuno opskrbljen, moći će da služi kao vrlo zgodno ljetovalište i zimovalište mnogima, koji žele da svoj odmor provode u svježem visinskom zraku, na žarkom južnom suncu, a na pogledu sinjega Jadrana. Treba priznati, da je cijela ponutrica doma sve učesnike ugodno iznenadila. Zgodno razredjenje, udobne i svijetle prostorije i solidan namještaj — sve to posjetnika neodoljivo osvaja na prvi pogled, pa nema sumnje, da će ova kuća sa svojim prekrasnim položajem za malo postati omiljelo stjecište planinara i izletnika iz bliza i daleka. Učesnici proslave bili su zadivljeni tako odličnom opremom doma i izražavali predsjedniku i odbornicima »Mosora« svoje priznanje i čestitku.

Nedavno krasno uredenje čarobne spilje Vranjače i novi planinarski dom na Mosoru sjajni su znakovi velike radinosti Mosoraša, koji pod vodstvom svoga predsjednika g. Giromette s velikim uspjehom šire planinarsku misao u kraju, gdje su planine tako lijepе, a vidici sa njih na more neopisivi i nenatkriljivi u drugom svijetu.

P.

DRUŠTVENE VIJESTI

GOSP. EMIL WEISS DE POLNA ZAČASNI ČLAN HRV. PLANIN. DRUŠTVA. Središnji upravni odbor H. P. D-a u Zagrebu na svojoj sjednici od 16. X. jednoglasno je izabrao na predlog predsjednika g. J. Pasarića g. Emila Weissa de Polna, veleposjednika i građanina zagrebačkoga, za začasnoga člana H.P.D-a na osnovu ovoga obrazloženja: Gosp. Emil Weiss de Polna jedini je živući osnivač Hrvatskog Planinarskog Društva, koje osnovano god. 1874. za historijskih dana utemeljenja hrvatskog sveučilišta u Zagrebu počelo je djelovati god. 1875., a već u prvom popisu društvenih članova za tu godinu nalazimo njegovo ime. Po tom on pripada našemu društvu punih 57 godina, te je ujedno jedini najstariji živući njegov član, što je u povijesti našega kao i drugih kulturnih društava vanredna i znamenita rijetkost. Pored toga on pripada dičnomu kolu naših društvenih dobrotvora, jer je u više mahova uz članarinu posebno podupirao kulturne pothvate našega društva. Tako ga nalazimo među dobrotvorima H.P.D. u g. 1889. prigodom gradnje željezne piramide na Sljemenu, pak u g. 1929., kad nam je na naš poziv za sudjelovanje u proslavi 40-godišnjice iste piramide poslao posebni dar za društvene svrhe. Velika evropska planinarska društva, kao Njem.-austrijsko i dr., imaju u svojim pravilima ustanovu, da članove, koji 50 godina ostaju vjerni društvu i podupiru njegove kulturne svrhe, odlikuju zlatnom medaljom i uvršćuju u posebnu spomen-knjigu »zlatnih jubilaraca«.

Hrvatsko Planinarsko Društvo sa svojih 8000 članova nema u pravilima te ustanove za svoje zaslужne i odlične članove; ali ima ustanovu o začasnim članovima, koja nam daje priliku i mogućnost, da na taj skromni način odamo duboku počast i usrdnu zahvalnost našega društva našemu zlatnom jubilarcu, g. Emili Weissu de Polna!

OSNUTAK PLANINARSKE PODRUŽNICE H. P. D.-a U DARUVARU.

Javljuju nam odanle, da je ondje 28. X. o. g. održan pouzdan sastanak, na kojem je na predlog g. Franje Medeka jednoglasno zaključeno, da se ondje osnuje podružnica Hrvatskog Planinarskog Društva pod imenom »Vrani Kamen«. Pročitana pravila u cijelosti su prihvaćena, a nato je prof. g. Ivo Bolčić razložio značenje planinarstva, prikazao s naučnog gledišta sastav slavonskog sredogorja i njegove ljepote, a poglavito daruvarske okolice. Nato je izabran privremeni odbor: predsjednik: gda. Marija ud. Majersky, tajnik g. Ljudevit Spodnjak, blagajnik Đuro Prpić; odbornici: Dragutin Polak i M. Pavušek. U početku ima podružnica 30 članova, a za kratko bit će ih i više. Svi su članovi oduševljeni prijatelji prirode, pa ima nade, da će podružnica napredovati. Značajna i napredna je pojava, da na čelu ove nove podružnice stoji planinarka, što je jamačno jedinstven slučaj ne samo kod nas, nego i u drugom kulturnom svijetu. H. P. D. središnjica srdačno pozdravlja svoje sestre i braću u Daruvaru i želi im najbolji uspjeh.

PLANINARSKA PROPAGANDA U RADIU. Zagrebačka Radio-stanica odlučila je na poticaj iz planinarskih krugova, da svakog petka daje »planinarski sat«. Tom bi se prigodom držala kratka planinarska predavanja o aktuelnim pojavama planinarstva i zimskog sporta, a poslije toga davale sve novije vijesti, koje mogu da zanimaju članove naših planinarskih društava, pak obavijesti o važnijim dogadjajima u internacionalnoj turistici. Vijesti se davaju od 9. X. u 19.50 sati na večer, a predavanja počinju 6. XI. o. g., i to s predavanjem g. Dr. Br. Gušića, predsjednika H. T. K. »Sljemena« pod naslovom: Dinarski gorski sklop. Drugo predavanje drži 13. XI. predsjednik H. P. D.-a g. J. Pasarić pod naslovom: »Razvoj planinarstva u Jugoslaviji i organizacija slavenske turistike (A. S. P. D.)« Predavački odbor za planinarsku propagandu sastavljen od odbornika H. P. D.-a i H. T. K. »Sljemena«.

KONGRES »SAVEZA PLANINARSKIH DRUŠTAVA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE držat će se 14. i 15. XI. o. g. u svečanoj dvorani zagrebačke Burze s ovim dnevnim redom: 1. Otvorenje skupštine, izbor dvačiju ovjerovitelja zapisnika; 2. odobrenje punomoći delegata; 3. izvještaj savezne uprave o radu u g. 1930.-31.; 4. promjena pravila; 5. predlozi saveznih društava; 6. podijeljenje razrešnice saveznoj upravi; 7. izbor odbora; 8. slučajnosti.

ISPRAVAK POTPISA SLIKA U BR. 10. U tisku izmijenjene potpisne slike na 4. strani priloga u br. 10. valja premjestiti tako, da potpis desne slike dodje pod lijevu, a potpis ove pod desnu sliku.

SADRŽAJ: D. Jakšić: Matterhorn II. (sa 8 slika u umj. prilogu i 2 u tekstu), str. 293. — Dr. I. Krajač: O imenovanju vrhova u Južnom Velebitu, str. 307. — Dr. B. Gušić: »Skalin alpinistički film »V kraljevstvu Zlatoroga«, str. 313. — P.: Planinarski dom Kraljice Marije na Mosoru (s 1 slikom u tekstu), str. 314. — Društvene vijesti: Gosp. Emil Weiss de Polna začasni član H. P. D.-a. — Osnutak planinarske podružnice H. P. D.-a u Daruvaru. — Planinarska propaganda u Radiu. — Kongres »Saveza planinarskih društava Kraljevine Jugoslavije« u Zagrebu. — Ispravak.

»Hrvatski Planinar« izlazi 12 puta na godinu: preplata stoji godišnje Din 50.— (za dake i naučnike Din 40.—; za inozemstvo Din 70.—). Preplatu, reklamacije, rukopise i fotografije prima HPD središnjica u Zagrebu, Dolac broj 1. Odgovorni urednik: prof. Josip Pasarić, Medveščak br. 57. — Izdavač »Hrvatsko Planinarsko Društvo« u Zagrebu. — Tisak »Tipografije« d. d. Zagreb, Preradovićev trg 9. — Za tiskaru odgovara I. Ivanković, Zagreb, Selska c. 39.